Массо а мехкашкара пролетареш, цхьанатоха!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союзан Коммунистически партин Нохч-ГӀалгӀайн обкоман, Нохч-ГӀалгӀайн АССР Лаккхехьарчу Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛУ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 152 (4789). ШОАТТА, 20 декабрь, 1969 шу.

КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ПЛАНАШ НИЙСА, ДЕКХАРАШ ХЬАЬДДА

ВОРХӀАЗЛАГӀА ХЕРЖАЧА СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ВОРХӀАЛАГӀА СЕССИ

17 декабре Кремлан Йоккхачу Кремлевски дворецехь шолгӀачу дийнахь болх бен хилар ворхӀаззлагӀа херж/ача СССР Лаккхехьарча Совета ворхӀалагӀа сесси.

Вай дахна — китайлица чакхболуча шера хьалхархочий дитт. Делича денна — В. И. Ленин ваь 100, шо дазалуш хьалха нийслуш долча цу шера советски халкъа кхочушдеш дезза КПСС XXIII-ча съезда Директиваша оттадаь коммунизм хьалъяра лоархӀаме декхараш. Члоьтта: уьйла тӀаххьйта юкц депутаташа СССР Министрийн Совета Председателан заместителан, СССР Госплана председателан депутата Н. К. Байбакова аь 1970 шера СССР халкъа бахам дегӀабоалабарa Пачхьалкхен плана хьакъехьарa доклад a СССР финансийн министра депутата В. Ф. Гарбузова аь 1970 шера СССР Пачхьалкхен бюджета хьакъехьарен 1968 шерара СССР Пачхьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьарен доклад а.

Тахан палатай къаьст-къаьста заседанеш хула да да.

• • •

КЪАМИЙ СОВЕТЕ

Iуйрийна 10 сахьт даьлча ха. СССР Лаккхехьарча Совета заседанеш хулча зала гулбелар Къамий Совета депутаташ. Заседанич хьайийлар Къамий Совета председателан заместителан депутата М. А. Абдуллаевс.

Гулбеннараша безаме тӀаийцар новкъостий А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, А. Н. Шелепин, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, Б. Н. Пономарев.

Къамий Совета планово-бюджетни отраслевни комиссей доклад йир планово-бюджетни комиссе председателан депутата К. М. Герасимова. Цо аьлар, пхе шера плавах йола КПСС XXIII-ча съезда Директиваш дӀаладахача кхаь шера кхоачашъяра итогаш 1969 шере хила тарлуча итогашен тешал ду халкъа бахама дерриге доакъош дӀахо дегӀадаьлха хилара, советски халкъа хьал-торо лаккхъенна хилара.

1970 шера Пачхьалкхен плано проектага союзни республикай, СССР министерстваи ведомстваи вихалашца цхьана хьежачул тӀехьагӀа. Къамий Совета массазарча комиссешта хет, из СССР халкъа бахам дегӀабоалабара пхе шера плавах йолча КПСС XXIII-ча съезда Директивашкеи КПСС ЦК дӀахорча Пленумий решенешкеи хьежна а мехка экономикен культурен дӀало дегӀаккхьяара, халкъа хьал-торо лаккхъяра, обороний низ чӀоагӀбара декхараша ма яххара а я йьна.

Цуна цхьано плана тӀера цхьадола хӀамаш тоаде йиш болаш хорадаьл комиссента. Белгала аьча, могаду, бахача нахага товараш дохкара боарам производство алсамъяккхара, ассортимент тоаяра, хьадола гӀулакхаш чаккдахара чотах 130,6 миллион сома аьккхбе.

Производство алсамйоаккхаш товараш дукхагӀа доахаш хилар ца, цӀенте оптти кхьадола лоархӀамаш нийсдарна а дуваденна комиссешна могаду 1970 шера Пачхьалкхен бюджета доходаш 130 миллион сом алсамйоаккхига. Цу цхьаь хана союзни республикай бюджеташкара расходаш язза долча кхаьмча алсамьяхх йиш болаш лоархӀ комиссешна. Алсамдаьккхача ахчах пайда эца могашдар зйиния центраш, городаш, бохкой поселкаш тоаяра, школаш, больницашта, кхечу социально-культурни учреждениешта ремонт яра.

К. М. Герасимова белгалдаьккхар, вагахьа сахна боахаме реформа соцалнех бовзагӀа пайда эца лоархӀабалара, боахама чухьара резерваш сихагӀа оарцагӀаьяра.

хилар, промышленноста бахха итогаш дукха а дикагӀа хила йиш йолаш хиная хилар. Предприятей, цу даьхе бахха кердача хьалашка яьхарий а, гӀузакхех хьахиннараш доказаро хьакхекхар индустре дерригача доакъошка йоккхий резерваш хилар.

Оратора предложени елар 1970 шера СССР халкъа бахам дегӀабоалабара Пачхьалкхен плани Пачхьалкхен бюджети, комиссеша тоадаьраш терках а деш чӀоагӀъе.

Цул тӀехьагӀа юкъа йоалайир 1970 шера СССР халкъа бахам дегӀабоалабара Пачхьалкхен планеи Пачхьалкхен бюджетеи проекташ.

Преннешка къамаьлаш дир депутаташа: Украински ССР Министрий Совета председателан хьалхарча заместителан И. Т. Казьменкос, Белоруссе КП ЦК секретара А. А. Смирнова, Казахски ССР Министрий Совета председателан заместителан М. Б. Исанова, профсоюзай Узбекски республикански Совета председателан М. А. Зайдова, СССР мелиорацей хин бахамен министра Е. Е. Алексеевске, Закавказски машинаькъа Ленинакана станце локомотивни депо машиниста-инструктора С. А. Микаеляна, Башкирски АССР Министрий Совета председателан З. Ш. Ахмадуллина, Грузински ССР Министрий Совета председателан хьалхарча заместителан Г. Н. Чоговадзе, Литовски ССР Министрий Совета председателан И. А. Манюшиса, Туркменски ССР Министрий Совета председателан хьалхарча заместителан Б. Ф. Бурашникова, Латвийски ССР Iилмай Академе президента К. К. Плауде.

Цу тӀехь чаккхьилар Къамий Совета тахьарра заседани.

(ТАСС).

СОЮЗА СОВЕТЕ

17 декабре делкъел тӀехьагӀа кхо сахьт даьлча депутата Б. Е. Патова — СССР Лаккхехьарча Совета Союза Совета председателан заместителан председателал а деш дӀайолаелар Союза Совета заседани.

Гулбеннараша а хьаьшашие а безаме тӀаийцар новкъостий Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, М. С. Соломенцев.

Союза Совета плано-бюджетни отраслевни комиссей содоклад ира дош делар планово-бюджетни комиссе председателан депутата П. А. Розенкова. Цо белгалдаьккхар, 1970 шера СССР халкъа бахама плано тӀеи Пачхьалкхен бюджета тӀеи дӀахо мехка экономика дегӀайоалаелга, халкъа хьал-торо лакхъелга, еррига союзни республикай бахани культурен айелга, вай Даьхен обороний низ чӀоагӀбелга оттадаь, сийлахь-воккхача Ленина весетии нийсса кхоачашдара пар тешал деш хилар.

Халкъа хьал-торо лакхъяре партен правительствац дениа йоахдо еш хиларо, йоахар дӀахо оратора, материальни производство даим дегӀдахаро йиш хилийтай советски нахьа вахарен культурни боарам дӀахо лакхбелга Iалашде. Бохлойи гӀуллакхорча наьхен бетта юкъера алапи а колхозой къахьегамах тела йиш а ухх шерре а кхоачаргбе пятилетка чаккйоаллаш лоархӀа хилийтача боарамга. Бахача наьха хӀора сага сих лоархӀаш йола реальни доходаш пхе шера дукха совгӀадаьнагӀа йоаццаш 30 процент дукхагӀа хилийта лоархӀах.

П. А. Розенков белгалдаьккхар, оарцагӀъяхаза аргӀоалеш йола йоккхий резерваш мехка халкъа бахаме хилар. Белгаль аьча, 1970 шера плана тӀа юрта бахама хьалхашка оттаьдь заданеш кхоачашъелга Iалашду тӀа-тӀа дукхагӀа техника, минеральни удобренеш, гӀишлойи кхьйолеи материалаш талара. Пачхьалкхено хьахецаш йолча цу йоккхийча материальни ресурсех эффект ма могга йоккхагӀа хургйолаш пайда эцаза баргбац.

Комиссеша, йоахар дӀахо депутата, 1970 шера СССР халкъа бахам дегӀабоалабара планега хьежачули массе оагӀорахьара на йийцачули тӀехьагӀа, белгадоакх, мехка экономика дегӀабоалабарна карагӀдаьнийраш терках а йоацце ахча хилар.

ХӀаьта а, юкъаш йолча халкъа бахам дегӀабоалабара планаш Пачхьалкхен бюджетаи юкъе цхьадола хувцамаш даьккха дергдоацаш лоархӀ комиссеша. Халкъо леладу товараш хьадарен розничи мехех дохкарен плани 130,8 миллион сома алсамъяккха могаю. Плана юкъе хувцамаш дарца дувзаденна а хӀаьта иштта цхьадола финансови лоархӀамаш вийсдар бахьан долаш а предложени лу Пачхьалкхен бюджета доходаш 130 миллион сома алсамъяха. Союзни республикай Министрий Советаша даьча дезарга хьежачул тӀехьагӀа а кхьи гӀа а доходаш хьагучелька хилар терхалдеш а союзни республикай бюджеташкара расходаш 130 миллион сома алсамъиха йиш хилар лерхӀ комиссеша.

Оратора предложени елар, юкъедиххьа хувцамаш предложенеш терхал а аш, 1970 шера СССР халкъа бахам дегӀабоалабара Пачхьалкхен плани къоабалье а Пачхьалкхен бюджет чӀоагӀъе а.

Цул тӀехьагӀа 1970 шера мехка халкъа бахам дегӀабоалабара Пачхьалкхен плани Пачхьалкхен бюджети юкъа болабелар депутаташ.

Преннешка къамаьлаш дир депутаташа: РСФСР Министрий Совета председателан заместителан В. А. Демченкос, Московски областной Совета исполкома председателан Н. Т. Козлова, къахьегамхой депутатий Ленинградски областной Совета исполкома председателан А. Н. Шибалова, Азербайджански ССР город Кировабадерча кеменщикий бригадира Н. Б. Кулиева, СССР автомобильни промышленноста министра А. М. Тарасова, Воронежски областе Таловски района «Знамя Октября» яхача колхоза председателан А. В. Насонова, В. И. Ленина цӀерагӀча Куйбышевски металлургически завода директора П. Н. Мочалова, Украина КП ЦК секретара А. А. Титаренкос, Белоруссе КП Мински обкома хьалхарча секретара Н. Е. Полякова, Казахстана КП ЦК секретара А. С. Колебаева.

Цу тӀехь Союза Совета тахьара заседани чаккхьилар.

18 декабре дӀахо болх бергба СССР Лаккхехьарча Совета сесси.

(ТАСС).

МОРДОВСКИ АССР. Шера миллион 200 эзар кубически метр пропущий араяеца аьз болаш йола цхьалгӀен алхалгӀен технологически линеш эксплуатаце дӀадаьла кийчъеш ба Алексеевски цементни завода гӀишлошъераши монтажникаши. Кердача оаш нийсно халкъа гӀишлошта хьаергьа хӀанз болх беш йолча йиь ишко араяецар миссел цемент.

СУРТА ТӀА: цхьалгӀен алхалгӀен технологически линей сихсташ йола пишкаш.

А. Овчинникова сурт. ТАСС фотохроника.

ЛЕКТОР — НАХА КХЕТАМ ЛУР

Лектор... Из сийлен цӀи лелаш бӀаьш Iилмахой, вузий преподавателаш, инженераш, лораш, юртбахама специалисташ, иштта кхьча профессей нах ба вай республике. Цар наха юкъе знанеш йоаржаю, Iилмана карагIдаьнараша хьинаре пропаганда ю, партен правительствай политика дӀа а йовзийташ къахьегамхошта марксистско-ленински кхетам лу, коммунизм бахьан лоаттабу къоасам шерагӀа боаржабара нах оарцагIйоах.

Республика лектораша шерагӀа боаржабаьб В. И. Ленина вахари цун теоретически тӀехьален къахьегамхошта хӀоаргга дӀайовзийтара болх.

Дукха ба вай республике дег чу дужаш дош ала харца, лекторски говзал лакха хиларца, къахьегамхошта хьалхашка шоай сий даьккха лектораш. Царех ва ГрозНИИ инженер, химически Iилмай кандидат Хаджиев Суламбик. Институтэ деша вагIаш дӀаболабир Хаджиева лектора болх. Цу хана денз наха юкъе знанеш йоаржаеш хьавоагIаш тоъал лаккхъенкай цун лекторски говзал, балла опыт. Из дика веза Заводской района дукхача предприятей болхлошта. Цо еша Iилман-технически темах йола лекцеш чулоацам дика болаш мехкдаьтта чакхдоахарий теркаш тӀаоваш хул. Дукха къахьег лектора шийн знанеш лакхъеш, лекцей методика шаьрлеш, цар чулоацам тоабеш. Цудухьа даим нахах йиза хул цун аудитори.

Наха безаме тӀаьн РКСМ III съезда делегат хинна лектор-международник П. В. Мещеряков. Вай республике дукхача предприятешка, боахамашка, учреждениешка йийшай цо лекцеш. Къаьстта безаме тӀаоц из вагирхоша. ЛадугIарий сакхетам чу йоккха лер юташ дуьй цо В. И. Ленин эггара хьалха шийна бӀаргагараx, цун вахарах. Иштта сакъердаме а паьла теркам тӀаоваш а хул дунен халкъашта юкъерча хьалах еша лекцеш. ЧӀоагӀа безаш лелабу къаьнача лектора ше тӀалийна общественни болх.

Опыто хьахьекх юкхьанцарча партийни организацеша, КПСС райкомаша, «Знание» общества юкхьанцарча организацеша наха юкъе знанеш йоаржаяра гӀулакха йоакхо еча мегте лекционни пропагандел къахьегамхошта коммунистически кхетам балара болхи дика вIаштIехьбаьккха лелидга.

Къахьегамхошта лекционни пропаганда яра дениа терко ю Сунженски района «Знание» общества юкхьанцарча организаце, Iилман-методически Совето. Юртбахама специалистех, лорех, хьехархоех йоккха лекторски актив вIашагIъеллай цига. Лектораш хӀара юрта ба.

Къахьегамхошта атеистически кхетам балара, наха юкъе знанеш йоаржаяра дика новкъостал ду лектораш района «Знание» общества юкхьанцарча организаце методически Совето. КПСС райкомо даим тӀахьежам доаттабу лекционни пропаганда къахьегамхой хьалташ низза кхоачашдеш хилийтара. Района «Знание» общества болх каст-каста райкома бюро буьц, эшаш дола новкъостал ду. Цудухьа Сунженски района лекционни пропаганда опыт массанахьа шерра дӀайовзийтаргӀолаш обобщени еш я РСФСР «Знание» яха общество.

Цхьабакъда, иштта дац массанахьа а. Лекционни пропаганда хӀанзарча декхараша хӀалеххача бесса вIаштIехьъяьккха яц Наьсарен, МалгIабика районашка. КПСС районни партийни организацеша цу деша леррттIа йоакхо яц. Цу районашка къаьстта эсала леладу къахьегамхошта атеистически кхетам балар, хьалха хаттачар опыт дӀайовзийтар, политически, медицински знанеш къахьегамхошта юкъейоаржаяр. ГӀалгӀай меттала вӀалла лекци ешаш Наьсарен а МалгIабика а районашка. Iилман-методически советаша йоакхо яц лекторий говзал а лекцей чулоацам а тоабара. Цудухьа нах кӀезига гулдуш а сакъердаме йоацаш а чаккхъовл цига лекцеш.

Лекцей идейно-Iилман чулоацами цун лостами лекторах тийшд ба. Цудухьа лекторски кадрей Iилмани методически кийчо лакхача боараме хилийтара даим йоакхо е еза «Знание» общества юкхьанцарча организацеша, Iилман-методически советаша. Лакхъе еза лекцей пропагандистски говзал, тоае еза методика. Районий обществаша дукхагӀа терко е еза нохчийи гӀалгӀайи бахача мотта дукхагӀа вайнахьа меттала лекцеш ешара, уж меттигерча вахарца ювзара. Лекционни пропаганда тоаяра пайдане хургва каст-каста лекторий семинараш, теоретически конференцеш яр, «лектора денош» чаккхдахар, лекторий оайонии школаш вӀашагӀйоаккхар. КПСС горкомаша, райкомаша, юкхьанцарча партийни организацеша, республика «Знание» общества правлене дукхагӀа терко е еза Iилман-методически советий болх леррттIа вӀаштIехьбаккхара, царна новкъостал дара.

В. И. Ленина 100 шу хула юбилей гарга ма кхоач даккхлу лекционни пропаганда лоархӀам. Юбилейна кийчо еш кхы а чӀоагӀагӀа айбе беза лекционни болх, марксизма-ленинизма идеешта, В. И. Ленина теоретически тӀехьале хӀоаргга дӀайовзийташ шерре пропаганда е еза. Идеологически болх чӀоагӀбар хӀанзех социализман капитализман юкъе ирбенача къовсамо а. Къахьегамхой коммунистически кхетам болаш, идейно чӀоагӀа буржуазни идеологена духьала оттадургболаш кхебара говза пайда эца беза лекционни пропаганда еррига формех. Къаьстта дукхагӀа терко е еза кагирхошта юкъе политически Iилман-технически знанеш йоаржаяра, коммунизм хьалъерий эстафета хьаллаца уж кийча хилара. Теркам тӀабохийташ лелабе беза советски нах къахьегам дукха безаш, общественни бахам лораеш а дебалеш а болаш кхебара. Iилма, техника, культура вегӀайоалаеш карагӀдийннараш шерра пропаганда яра. Советски общества морально-политически цхьоагӀо, халкъашта юкъера доттагӀал чӀоагӀдар, коммунизма материально-технически база хьалъяра къахьегамхой оарцагӀбахар — уж сийлен декхараш да тахан лектора хьалхашка латтараш.

15-гӀа ДЕКАБРЬ ТӀАККХОАЧАШ РЕСПУБЛИКА КОЛХОЗАШКЕН СОВХОЗАШКЕН IАЛАШДАЬЧА БӀАЬСТИ ЮВЧА ЯЛАТЕН ЯЛАТА БОБОВИН КУЛЬТУРАЙ ФУНА ДИКАЛАХ ЙОЛА СВОДКА

(План проценташа)

Районаш	Аьлла кь. фу	Дерригa кондицей да. ла фу	Цу даьккхе хӀора классах дар			Цхьадолча кондицей... (центнераш)
Малгобек	167	164	157	1	6	315
Наурски	100	100	26	57	17	160
Урус-Мартана	78	78	19	57	2	—
Шелковской	154	76	25	49	2	191
Сунженски	94	76	29	36	9	1322
Шаьла	110	104	18	48	38	210
Ачхой-Мартана	67	61	12	48	1	4
Грозненски	88	81	16	23	42	700
Гудермеса	100	39	24	13	2	290
МалгIабика	100	67	9	23	35	1100
Наьсарен	122	57	—	21	36	480
Ножай-Юрта	108	14	7,6	6,4	—	38
Ведана	23	10.4	—	—	10,4	—
Советски	0	0				
Ерригача республике:	99	81	27	33	21	4808

КЪОНАЧА КОММУНИСТАШТА ЛАЬРХӀА

Къонача коммунисташта юкъера кхетама болх тӀехьарее хана тоабе йолаейнай КПСС Наьсарен райком. 267 саг ва уж районе.

Каст-каста вӀашагIбетт уж райкомо теоретически семинарашка, конференцешка. Массала, тӀехьара семинар хилар укх денош.

Семинаре къоначa коммунисташта Ярославски городской партийни организаце партийни собранеш ярах бола КПСС ЦК соцам буьцаш доклад йир орготдела заведующе воц. Урганова. Партийна собранеш яра опытах дийцир «Октябре 40 шу» совхоза партиома секретара воа. Терлоева. Юкхьанцарча организацешка партийни материалаш иштта вӀашагIтехьакха еза хьехам луш къамаьл дир орготдела инструкторе воц. Оздоева.

М. КАРАЕВ.

ЛЕНИНСКИ КЪАХЬЕГАМА ВАХТА

100 шу

ХАНАЛ ХЬАЛХА БУВЛАРАШ

Ленински къахьегама вахте латтача В. И. Ленина цӀерагӀча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаша бехал чаккхъяккхара пятилетка хьалхарча диъ шера задани бархӀлагӀча декабре кхоачашъяьй, хӀаьта товарни продукци араяхарен продукцена реализаци ярен плани 11-ча декабре кхоачашъяьй. Ер шу чакхдалалехьа пятилетка гӀеххьарча шера чотах араяхацаргья иттай эзараш тоннаш мехкдаьтта сийрда продукци. Уж толамаш доахача хьинча цехий коллективашта хьокхам а телам хьинаре къахьег А. И. Муляз керте латтача шолагӀча цеха технологаша. Диъ шера плаи кхы а хьалха кхоачашъяьй цар, хӀаьта укх шера задани 12-ча декабре кхоачашъяьй. Установкашта юкъе хьалхара моттиг яьккхай Н. А. Степычкини. В. Шырийн керте латтача установка коллективаша.

Л. ФОМЕНКО, тха штате йоаца корр.

* * *

«Грознефтехимзаводи» объединене предприятешта юкъе хьалха латтачарех я А. Шерчнова цӀерагӀча Грозненски нефтемаслозавода коллектив. Товарни продукци араяхаря продукцена реализаци ярен пятилетка диъалагӀча шера план 22-ча декабре кхоачашъе лерхӀ цо. Яхье хьинача установкашта юкъе хӀанзлехьа дукха коллективаш я шера план кхоачашъяь. Царна юкъе хьалха латтачарех я А. Беглярови А. Волошини керте латтача установкай коллективаш. ДийттлагӀча декабре денз тӀалоагӀача шера чотах продукци араехаш я уж. Иштта дика къахьег Т. Б. Литковская керте латтача коммунистически къахьегама сийлен цӀи лелаеча установка технологаша, Цар шоай задани 17-ча декабре кхоачашъяьй.

В. ГОРБАЧЕВА.

1970 ШЕРА ЧОТАХ

Мелодоров Виктор Тихонович керте латтача коммунистически къахьегама цӀи лелаеча «Горскнефть» промысла коллективо планал совгӀа 20 эзелой «Iаьржа кокуш» дӀаделлад даьлеина. Шера задани ханал хьалха кхоачаш а аь хӀанз 1970 шера чотах къахьегаш я барт тайна коллектив. Планированни экономически стимулированни кердача хьалашка промысел болх бе хьача денз 80 процент лаккхъенкай къахьегама овсадле, хӀаьта тона мехкдаьттаген газатен дӀабоза мах 10 процент лохбенияб. Промысле кердача социалистически яхье хьалхара моттиг лелаю Газиев Свита кулгаь деча Али-Юртовски фонтанни участка коллективо. Белгальха йоагӀа къаьстта дика къахьега мастерий воа. Чурилова, Пальчика бригадаш. Шоаш доахе къахьегама толамаш баьчча юбилейна хетаду мехкдаьттахоша.

М. ЛЕВИН, тха штате йоаца корреспондент.

«Малгобекнефть» НПУ кхоалагӀча промысле операторьлла болх беш ва Маржоев Киресбек Сардулович. Шийн балхах дика кхет, низ да кхобеш къахьег, скважинаша хила дола ду цо. Балха моттиг даим цӀена хулийт. Цудухьа цхьанхха хьоизаш боацаш болх бу скважинаша, хӀаккха цо тоалаш хьаудз «Iаьржа кокуш».

СУРТА ТӀА: Маржоев Киресбек скважина оборудованеха йоацаш воалл.

А. ПОНОМАРЕВА сурт.

ПЛАН ТӀЕХККХОАЧАШЪЯЬЙ

Пачхьалкхенга дарегӀа дулх дӀайкара шоайла социалистически яхье а баьина. Дика хьоккхамаш доахаш къахьегаш ба тха колхоза хьайбаш лелалераш. Иштта, укх пятилетка диъалагӀча шера планах пачхьалкхенга 870 центнер дулх дотта дезаш бар йоӀлаш къахьегайнхой. Бахьа хьенар кхо из деш къахьийгача хьайбаш лелалерий терс знанай из плав хӀанзале тӀехкхоачашъе.

Даьхена из совгӀат кийчдеча хьинаре къахьийгаз хьайбаш леладерашта Шаваев IабдулХьалим. Ше лелабаьча 100 Iаьха тӀехьара 81 Iасиат кхелаьх цо. ХӀаьта хийнахьи буси тӀера Iесацна дулх тӀаккхетара плани ханал тӀехкхоачаш а ю. Цу тайпара лаккха хьоккхамаш доал шоай балза тӀа кхьчар а.

М. АХМАДОВ, Советски района Орджоникидзе цӀерагӀча колхоза председатель.

ВОРХIАЗЛАГIА ХЕРЖАЧА СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ВОРХIЛАГIА СЕССИ

1970 ШЕРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТА ХЬАКЪЕХЬЕИ

1968 ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРА ХЬАКЪЕХЬЕИ

СССР финансай министра депутата В. Ф. Гарбузова доклад

Докладчика хоам бир, СССР Министрий Совето сесси хьажийта я цунга чIоагIъяйта а 1970 шера халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера план чакхйоалача шера, коммунизм хьалъяра дерригача доакъошка керда доккхий хIамаш кхачадIайннача шера СССР Паччахьалкхен бюджет тIаккхьаш хилар.

ХьатIадоагIача шера, йоахар дIахо В. Ф. Гарбузова, политически къахьегамен хьинар чIоагIа дIадийнача хьалашка белгалдоаккхаргда советски халкъо дезза да — Владимир Ильич Ленин ваь 100 шу дизар. Миллионаш болча советски наха ленински юбилей сийна дерригача халкъа лакъара социалистически хьа йоарважай, парте XXIII-ча съезден КПСС ЦК Пленуми решенеш чакхъяхар дукха, пхе шера плана хадал хьалхи кхоачашъяр дукха.

Халкъа боахам дегIаккхувлара дика аьттув боаких планировани экономически стимулировани керлача система. Чаккхйоакхаш йолча боахама реформе ковкъостал ду производства эффективность лаккхъяра, продукци дуккхагIа арахецара, къамин доход лаккхъяра.

Пятилетках дIадахача шерашка толаме кхоачашъяьй КПСС XXIII-ча съезда Директиваш производства къаман доходен беррига боарам лакхбера. Къахьегамхой хьал-торо тоаяра. Дикка дуккхагIа хиннай арахеца промышленни продукци. Дуккхача предприятешка лакхъеннай технически кийчо. тIа-тIа дуккхагIа лакхлу къахьегама овсарле, лоьлу продукци яккхарга дIабола мах, дуккхагIа хул социалистически накоплени.

Парте XXIII-ча съезден КПСС ЦК Пленумийн решенешка хьежжа дерригIа чакхйоакхаш я юрта боахам дIахо айбара тIаерзаь мероприятеш. Цо йиш хилийтай юртбоахама продукци дикка дуккхагIа яккхен кийчъен, колхозийн совхозийн экономика чIоагIъе, юртарча къахьегацхой доходаш алсамъяха.

Укх шера, мехка дуккхача районашка хаоттаме хьалаш аьттув боацаш хиннадале а, юртбоахама продукташ дукха совгIа-эшашагIа йоацаш укх тIеххьарча дийх шерах хIара шера[illegible] боараме йоахарг а [illegible] я восьм.

Боккха политически лоархIам болаш я дукха ха йоацаш хиннa колхозхой Кхоалагlа Еррига союзни съезд. Съезда лоархIаш, шекo йоацаш, чIоагIа аьттув бовакхаргба мехка беррига халкъа боахам дIахо дегIаккхувлара.

Экономически дегIаахара кертерча декхарех цаI а лаьрIа оттаду Коммунистически парте Iилма-технически прогресс — общественни къахьегама овсарле лаккхъяра лара сихъелга. ХIанзарча этапе кхоадамболлаш болча прогресса дешаш.

	1970 шу / 1969 шу (млрд. соьмаш)	
Пайдаш тIера паччахьалкхен предприятешен организацешен хьачутела ахча	48,2	50,4
Оборота тIера налог	44,3	46,5
Паччахьалкхен предприятешен организацешен социальни страхованеи хьачутела ахча, колхозашкарен кооперацегарен йоаха подоходни налог, кхыйола доходаш	33,3	34,3

Паччахьалкхен предприятейн боахамо организацейн пайда белгалбаьб продукци яккхарен цунна реализаци ышен, къахьегама овсарле лаккхъяра, производствагeн обращенеген дIадодаш лохдара плана лоархIамашка тьешна. Халкъа боахаме хьатIабоагIача пайда деррига ахча 77,3 млрд. сом, е 1969 шерарчул 9 процент дуккхагIа оттадаьй.

Парте XXIII-ча съезден КПСС ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленумен решенашка хьежжа хIара шера дуккхагIа хул предприятешна дIахо дегIаккхувлара гIулакхтага, производство технически эоги йоахаш тоаярга, поощрительни фондаш хьаярга дIалахийта цар дукъагIа буташ бола пайда. Бо[illegible]

хаме бусаш бола пайда 1970 шера 30,1 млрд. сом, е 1969 шерарчул 1,5 млрд. сом дуккхагIа хургба. 1970 шера экономически стимулировани фонде хьачутелаш дола деррига ахча 10,6 млрд. сом, е укх шерарчул 6,8 процент дуккхагIа хургда.

Продукци дуккхагIа арахецарца дукъаланна оборота тIера йоакха налог дIаши нийсдеча хьалашка 1970 шера 3,6 процент дуккхагIа хургья.

ХIанзарча ставкашка, болхлойн гIулаккхерча наьхен дукхалга, алапе фондага хьежжа 12,7 млрд. сом оттаьй бахача налагара йоаха налогаш.

1970 шера Паччахьалкхен бюджетера еш йолча расходий ахча укх боараме лаьрхIа:

	1969 ш.	1970 ш.
	(млрд. соьмаш).	
Халкъа боахам	60,4	63,4
Социально-культурни мероприятеш	51,3	54,8
Оборона	17,7	17,0
Управлени	1,7	1,7

Предприятей шоай доалахьарча ахчаи банка кредиткйи бюджетера 1970 шера халкъа боахамга дIалохийта деррига ахча 129,0 млрд. сомага дIа а кхаьча, укх шера дIалахийтачул 7 проц. дуккхагIа хургда.

Боахама реформе юкъейоалларах дуккхагIа хул боахам дегIабоалабарга дохийта предприятей шоай доалахьара ахча. Пятилеткa 4 шера яз ахча шоззa дуккхагIа а хиннад. 1970 шера 63,5 млрд. сом е халкъа боахамга дIалохийтача дерригача ахча нийсса их хургдолаш а да.

Вай паччахьалкхено хIара шера алсамдоах социалистически экономика дегIаахара темпаш сихъяра боаккхача лоархIама йоача Iилман тоххамашка дIаухийта ахча. 1970 ш. бюджетерен предприятей ахчанашарен Iилмага дIадохийтар 9,3 процент дуккхагIа а хиннa, 10,2 млрд. сомага дIакхоачаргда, хIаьта капиталовложенеш а гIехьа лаьрхIача 11 млрд. сомал тIех а даргда.

Доазал дехьарча паччахьал-

кхенашцара Советски Союза экономически бувзамаш шердара эшача боараме дIалахийта ахча хьожадаьа бюджета тIа.

Хьажийта а чIоагIъяйта а тIаденачa бюджета тIара, белгалдаьккхар В. Ф. Гарбузова, хьагIув я социалистически экономика машара гIирсаш хьалдаоа, халкъа вахара боарам дIахо лакхбара, вай паччахьалкхен низ чIоагIбарo, дерригача дунен тIа машар лоаттабарай чIоагIбаран тIаерзаь Коммунистически партей Советски правительстван ленински чутъяьра а арахьара а политика.

Докладчика дIахо хоам бир, 1970 шера плана тIа а бюджета тIа а промышленни производство дIахо алсамъякхa, производственни мощностех пайда алъагIа аиш, къахьегама овсарле лакхъе, материальни, къахьегама, финансови ресурсаш кхом беш дIахийтара режим чIоагIа ледае лаьрхIа хилар. Цунга хьежжа 1970 шера промышленносто бергбола пайда 53,3 млрд. сом кургдолаш оттабаьб, хIаьта из 11,2 процент дуккхагIа хул укх шера бахча пайдал. ХьатIадоагIача шера промышленноста финансировани яра хьожаду 64,5 млрд сом, е 1969 шерарчул 4,9 процент дуккхагIа.

Коммунистически парте дзим йоакхо ю еза-йоккха промышленность — технически прогресса, халкъа хьал-торо лаккхъяра, мехка оборонни низ чIоагIбара ларда дIахо дегIаккхувлара. Еза-йоккха промышленностан гIишлошъяра индустриеи финансировани яра 55,1 млрд. сом, е 1969 шерарчул 2,3 млрд. сом дуккхагIа ахча хьожаду хьатIадоагIача шера.

Централизовани капиталовложеней чотах бахха овсарле лаккхагIа йола керда оборудовани эшарга дIалохийта ахча 1970 шера дукха совгIа-эшашагIа доадаш 11 процент дуккхагIа а хиннa 19 млрд. сом совгIа хургда.

Ягиачи клачани промышленноста доакъош дегIадоагIаргa сихдарга дIалахийта хьожадаьа 8,4 млрд. сом, е 1969 шерарчул 9,3 млрд. сом дуккхагIа. Сихача темпаегIа дегIаухаргьа моттигера промышленноста бахача наха бытовой гIулакхаш делгеи. Цу доакъошта финансировани яра хьожаду ахча хьатIадоагIача шера, 15,6 проц. дуккхагIа хургда.

Производство дегIайоагIаягеи цун эффективность лаккхъягеи тIа-тIа боккхагIача боараме къахьегама овсарле лаккхъяра тайпа за. Беррига халкъа боахам бIарча хьаийцача къахьегама овсарле лаккхъяра чотах 1970 шера къаман доход дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 85 процент яккха лаьрхIад.

Социалистически экономика сахагIа дегIаккхувлара боккхача лоархIаме да юкъера апапи лакхдаларца нийсийча къахьегама овсарле дуккхагIа лаккхъяр. Из — общественни производство тIа-тIа дуккхагIа лаккхъергйолча, халкъа хьал-торо тоаергйолча кертерча хьалех цаI.

Докладчика белгалдаьккхар, производство дегIаккхувларгйола лоархIамегIара резерв производственни фондех пайда алъагIа эцаларе хилар. КIезига яц цу фондех пайда дика эцаш йола предприятеш, цхьаболча шера чийсса йолаш я фондаш шортига карерзаеш проектаи низ мелла царех пайда ца эцаш йола предприятеш а. Цо лохъю продукци дуккхагIа арахецара, предприятей паччахьалкхена доходаш алсамъякхара йола цай тоййшаш.

Боккхача паччахьалкхен лоархIаме да материальни, къахьегама, финансови ресурсаш чIоагIа хаар. Продукци хьаярга дIабодаш мах лохбар — промышленни предприятей, министерствай, ведомствай лоархIамегIара декхар дий цаI. 1970 шера планан бюджетен 2,2 млрд. сом кходелга оттадаьд промышленни продукци хьаярга дIабода мах лохбара чотах.

Халкъа боахам кхом беш лелабара дукхача хьала ковкъостаI ду предприятей оборотни средствах пайда алъагIа эцара. Халкъа боахамера собственни оборотни средствай деррига ахча, цар норматив 3,9 млрд. сом е 5,3 проц. дуккхагIа хургьялар а тIехьа лаьрхIача. 1970 шера 77,7 млрд. сомага дIакхоачаргда. Собственни оборотни средствай норматив лаккхъяра хьожадеш дола ахча Iалашаду 1970 шера продукци дуккхагIа хьаяран гIулакхаш даран оттаяь задание кхоачашъелга. СССР министерствашен ведомствашен, союзни республикай Министрий Советаш Iалашде деза собственни оборотни средствах пайда нийса эцилгом тешшаме уж шоай метта лоаттаелгон.

Боахама реформе опыто ма бeрра шаьра хьахьеклаб планировани экономически стимулировани керлача хьалашка лаккхбенна мехкий лоархIам. Укх тIеххьарча шерашка оптови мехкаш хувцаро предприятеш боахам лелабара кездача методашна яхара. аьттув болашагIа дола хьалаш хьахилийтад, цхьабакъда, мехкаш уоттаделга тIоалара дуккхадинна дола деррига денаш ма аьлланге а къоастаделга вIашт тIехьдаьккхадаш. Правительства решенега хьежжа оптови мехкаш стгаларен чакхдахаран лоаттабу тIахьожам чIоагIбе, мехкаш оттадара данга цегар делабаран хоадамболлаш къоосам лоаттабе декхарийла я министерствашт, ведомствашт, мехкий комитет.

Вай мехка чIоагIа укха гIайхийт транспортан бувзамаш. Уж дIахо дегIаккхувлара техническа эргайоахаш тоаяра дукха бюджетерен боахама шиъ ахчанашарен 1970 шера 12,3 млрд. сом хьожаду, е 6,9 проц. совккарчул дуккхагIа.

Коммунистически партей Советски правительства, йоахар дIахо докладчика, дерригIа чакхдоахаш за халкъа боахача эшараш тIа-тIа дахарагIа кхоачашдар, халкъа вахара боарам айбар дукха юртбоахама производства дегIаахара темпаш дIахо сихъяра тIадерзадаь дукха лоархIаме гIулакхаш. Парте XXIII-ча съезда а КПСС ЦК Пленумий а решенешка хьежжа вай мехка юкъейоалланай юртбоахама продукташ кийчъяра планировани яра оеланарa-деза керда система, шерра юкъехтухьаш за юртбоахама производствана стимуловани яра экономически гIулакхаш. чIоагIъю цун материально-технически база, шозагIа ю юрта боахама химизаци, дьтташта мелиораци.

Парте кийчъяь мероприятеш чакхъяхаро, совхозийн колхозийн белхлоша хьиназ из кхоаеш къахьегаро аьттув боаких, юрта къахьегама овсарле лаккхъяра ковкъостал ду.

Юрта боахам дIахо дегIаккхувлара вай паччахьалкхено хIара шера алсамйоах материальни финансови ресурсаш. 1970 шера халкъа боахам дегIаккхувларга дIаухийтар 6,7 проц. алсам а хьаьна, 19,4 млрд. сом хургда, цу даькъе бюджетерга средстваш 9,5 млрд. сом.

Производственни гIирсаш хьалдаран техника эшаран юрта боахама дIалохийтача производственни капитальни вложеней боарам 7,8 млрд. сом, е укх шерарчул 15 процент дуккхагIа хургба. Централизовани йоацача капитальни вложенешта совхозашен кхыча паччахьалкхен юртбоалама предприятешта 1,2 млрд. сом хьожадергда. ДуккхагIа хьаергья тракторш, юртбоахама машинаш, минеральни дохданаш, минеральни удобренеш, хIаьта цо тоадергда колхозашна совхозашна материально-технически дакагIа Iалашъелга. «Союзсельхозтехника» Еррига союзни объединени товарооборота боарам 1970 шера 7 проц. лакх а беина, 10,7 млрд. сомага дIакхоачаргба.

КПСС ЦК майски (1966 ш.) Пленумо колхозашка хиш бовзама гIирсаш хьалдара чакхъяха оттаьча мероприятешта, лаьтташ севлангара деза тоадара. лаьттешта хулча эрозента дукъалга къовсам лоаттабара бюджетера дIахецарга 3,5 млрд. сом, е укх шера хьахийна хинначул 14,5 млрд. сом дуккхагIа.

В. Ф. Гарбузова белгалдаьккхар, совхозаш тIехь-тIеххагIа йоаача боахама расчетага хьар юрта боахаме айбара боккхача лоархIаме хилар. Керлача хьалашка болх беш а хIанз 3900 гаргга совхоз, е еррига совхозех 30 процент хIана ца эшна. Цар балха опыто тешаш ду планировани экономически стимулировани керда лоралан эффективна хилар. ХьатIадоагIача шера керлача хьалашка болх бергболча хIана дIа а 1500 гаргга совхозаш. Иншаьча боахама расчета тIа хьаьча совхозий пайда 1970 шера планагIа 1,5 млрд. сом хилийта лаьрхIа, еррига совхозашта бен бола фондашта пайда 2,2 млрд. сом а болаш.

Юртбоахама производство дегIаера эффективность ду совхозашта колхозашта халача бановаш кредиташ. Белгала хьаьча 1970 шера колхозашта Iоаьхье ца а йола 2,1 млрд. сом кредиташ дала лаьрхIад. Эшшаш дола кредиташ хьожаду иштта колхозой хьахьегамхой гарантированни алапа тоадара а.

КПСС XXIII-ча съезда хьалхашка оттадаь коммунизм хьалъяраро дешаш кхоачашдара, деза министрa, доакха доила ахча капитальни гIирсаш хьадаьлга.

1970 шера централизовани капитальни вложенешта финансировани 54,4 млрд. сома боараме оттаьй, цу даькъе бюджетера 36,8 млрд. сом. Финансировани ю ахча гIирсаш хьалдаре, йохийтача капитальни вложеней боарам 7,8 проц. лаккхбергйолаш оборотни средстваш алсамйоаххоагхилари теркал а деш.

Производство [illegible] фонда лоттабаме эффективность хьатIаухача ахчай чотах иштта лаккхургба централизовани йоацача капитальни вложеней боарам а. Капитальни вложенеш 11,5 млрд. сомага дIакхоачаргъя хьатIадоагIача шера.

СССР Стройбанко болх беш болча предприятешта реконструкци яра уж шерьяра, хIаьта иштта керда гIирсаш хьалдара а 5 шера хьаьнеттоттаргдолаш гIаьхьара чанна телаш дола кредиташ 1970 шера 1 млрд. сом хургда, е 1969 шера планагIа хиннарел 0,4 млрд. сом дуккхагIа.

Капитальни гIирсаш [illegible] хьалхехьа [illegible] йола хьалхйитаргьа халкъа боахама дерригача доакъошка гIирсаш хьалдара [illegible] ахча а [illegible] капитальни вложеней чотах беррига а лаьрхIача 30 млрд. сома цхьаъ керттера фондаш бола [illegible] хилийта а.

1970 шера пах чубаха цIенош хьалдара дIалохийтаргда 12,5 миллиард сом, цунна централизовани капитальни вложеней вIашха 6,6 миллиард сом а дохийташ, эксплуатаце дIадала деза деррига пах чубаха цIенош 116,3 миллион квадратни метр да, уж хул укх шерарчул 13,8 миллион квадратни метр дуккхагIа.

КПСС ЦК-ан правительствай дIалех, аьлча белгалдаьккхар докладчика, [illegible] бе йолаболийта [illegible] посташ [illegible] ма чотта кIа [illegible] средстваш [illegible] ступашка [illegible] гIишлой [illegible] ярел йисте [illegible] гIишлошка капитальни вложенеш дIа- [illegible] хилар.

Кап[illegible]

[illegible]

1970 [illegible]

[illegible]

Д[illegible] КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон укх шера капитальни гIишлошта планировани еша тоадаь эргадаккхара. гIишлош еча производства экономически стимуловани лаккхъяра, проектно-сметни гIулакх тоадара, капитальни гIишлой организаци экономически [illegible]

къаьльара цхьайола лоархIамера решенеш ях хилар.

Цу решенеша капитальни вложеней эффективность лакхъе, производственни мощносташ, пах чубаха цIенош, гIишлой кхыйола объекташ чакхагIа болх бе йолалийта. гIишлошъяра - монтажни балхашка дIадодар лохде, цар дешна лакхье аьнна декхар оттадаьд. ХьатIадоагIача шера дола планировани экономически стимуловани керда методаш юкъейоаллаелга Iалашдергдолаш, цу керда тIа капитальни гIишлош хьалъяра дерригi гIулакх олангара тоадергдолаш балда бергболча кийчо яра болх бе беза СССР министерствашен ведомствашен, союзни республикай Министрий Советашка, гIишлош еча организацешка.

В. Ф. Гарбузова белгалдаьккхар, беррига халкъа боахам толаша дегIабоагIаш хилар бахьен долаш розничи товарооборотах йола пхе шера плана задание тIеккхоачашъеш хилар. дукха дола товараш доххьагга дикка лакхдалар, цар ассортимент шеръялар.

Кхы тIайола задани а лоархIаш 1970 шера розничи товарооборота боарам оттабаьб 153,3 миллиард сом, е укх шерарчул 7,2 процент дуккхагIа. Цул совгIа, СССР Министрий Совето СССР Госпланера СССР Госснабан тIадилла союзни республикаша, СССР министерствашен ведомствашен дакъа а лоацаш 1970 шера бахача накага доккха кхы тIе а 2 миллиард сомал кIезига йоацаш бола товараш оакурсаш далар.

Паччахьалкхен торговлена финансировани яра хьатIадоагIача шера 1,7 миллиард сом къовстаду. Из шина торговли дегIайоалларе бюджетера ассигновани 10 процент [illegible]. Предприятеш хьаль-

	1969 ш.	1970 ш.
	(млрд. соьмаш)	
Просвещени, Iилма, культура	36,3	38,5
[illegible] лоралара физически культура	8,5	9,2
Паччахьалкхен социальни страховани социальни Iалашон	19,8	21,1

[illegible] терках тIабохийт [illegible] школе дика за йоавача [illegible] учрежденешта. 1970 шера цар [illegible] хургда 9,5 миллион [illegible], е 1965 шера хиннарел 2 миллион дуккхагIа. Уж учрежденеш лелаяра бюджетера къовстаду 2 миллиард сом совгIа.

Советски школа толаша кхойчаш хьатIаккхувлара тIехьи фрргамкъяра юккъера образовани хилара партей правительствай оттадаь декхар. 1970 шера школаш лелаярга дIалохийта деррига а ахча 8,1 миллиард сом хургда.

ЛоархIаме хIана да Iилма-технически прогресс сихъеча боахама дерригача доакъошта квалифицировани кадраш кийчъяр. Шерра хаккхеш юкъера специальни образовани дIахо а тоалургеш профессионально - технически училищаш. Дерригa а 1970 шера цу гIулакхага дIалохийтаргда 45 миллиард сом — укх шерарчул 4,5 процент дуккхагIа.

Болхлойн юртарен катирхой лакхьерча дешара заведенешка деша баьрна ковкъостал дара лаккхерча дешара заведенешка подготовительни отделенеш лелаяра бюджетера хилаказа яргйоана ассигнованеш хьожая лерхI. Цу отделенешка деша вагIарга 100 эзар гаргга саг.

Социалистически паччахьалкхено къахьегамхошта боакхо еш гIулакх да советски наьха уналцIено лораяр. 1968 шера КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон «Мехкa уналцIено дIахо а тоаяра медицински Iилма дегIадоаладарен гIулакхех» баьча соцамга хьежжа берий больницешкарен берашчеча цIеношкарен кхачента, медикаменташка, больницашта эша кIаьла инвентарь эцарга, кхыдолча гIулакхаш [illegible] дIайохийтача расходий [illegible] лаккхъяра 1970 шера бюджетера кхы тIа а къовстаю 412 миллион сом ассигнованеш, уналцIено лорара учрежденеш лелаяргеи физически культураген ерригаш а 9,2 миллиард сом ассигнованеш дIайохийтаргья — 1969 шера хинначул 7,2 процент дуккхагIа, бюджета средствай чотах финансировани еш хургья 2,7 миллион больницни меиги бола дарбе ду учрежденеш.

СССР Паччахьалкхен бюджетера социальни Iалашонна социальни страхованена къовстаду 21,1 миллиард сом, из хул укх шера [illegible] расходех 7,6 процент дуккхагIа.

КПСС оттаеш а кхоачашъеш а [illegible] Паччахьалкхен социальни страховане бюджет 1970 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджета [illegible] 16,3 миллиард сом а [illegible] укх шерарчул 1,1 миллиард сом дуккхагIа. Массе тайпа пенсеш дIадалар бюджетен кхы [illegible] 16,1 миллиард сом къовстаду. Дерригаш пенсионерашт [illegible] саг хургва, царех [illegible] — 12,3 миллион саг.

Культура, просвещени лакхъяра, белхаш наха медицински гIулакх дара, социальни Iалашбара вай паччахьалкхено къовстаеш йолча Iаьльмате дукхача средствай массета дуккхагIа пайда эша, аьлча белгалдаьккхар министра, цо ковкъостал де дахе советски наьха вахара материальни культурни боарам дIахо а лакхбара.

Докладчика аьлар, уттача хьалхо дIалехаш нахиллара. Советски паччахьалкхено долла хIама ду мехка оборона массеза а чIоагIъеш тешшамен хилара. СССР ТIема Низашка вай Даьхен кхерамзле лораяра хилалуш йоргхьацар хилийтара, кхача социалистически пач-

яргa, торговле деш йола гIулакх тоадарга, заготовкаш яра кооперативни торговли организацешна дIалохийтаргда 0,7 миллиард сом.

ХьатIадоагIача шера паччахьалкхен кооперативни торговли организацешта СССР Госбанкой СССР Стройбанкой луш йола еррига а кредиташ 27 миллиард сом совгIа хургья.

Торговли организацешта финансировани кредитовани яра боккхача боарамо йоа кулийтаргьа товарооборот лакхъе, торговли сеть шеръе, торговле материально-технически база чIоагIъе, цу лаьрца тIа эцархошта дикагIа гIулакх де. Магазинаш 60 эзар дуккхагIа хургья, общественни кхачах предприятешкара моттигаш 830 эзар дуккхагIа хургья.

«Производственни предприятешкара общественни кхача эцам а дикагIа хилийтарах» СССР Министрий Совето дукха ха йоацаш яьча решенега хьежжа дукха столовеш, кафеш, ресторанаш йохкаргья, общественни кхачах болх беш йола предприятеш эргакьха тоаергья, уж технически дикагIа Iалашъергья.

1970 шера планах бахача наха беш дола бытовой гIулакх дIахо а тоаде лерхI. Из лоархIамера гIулакх тоадара къовстаду 590 миллион сом, е укх шера хиннарчул хIана ца эшаш 20 процент дуккхагIа.

Министра хоам бир социально-культурни гIулакхашта дIайохийтарга расходаш лаккхъялирах. СССР Паччахьалкхен бюджете 1965 — 1969 шерашка 13 миллиард сом дуккхагIа хилар уж. 1970 шера бюджетех цу гIулакхашта къовстаду 54,8 миллиард сом, е укх шерарчул 6,7 процент дуккхагIа.

Цхьанцадолча социально-культурни гIулакхашта йола ассигнованеш укх боараме хургья:

паччахьалкхенашца цхьана социалистически сообществе тьешташ лораде цунна мегарголаш СССР Паччахьалкхен бюджете обороннa ю йола расходаш 17,9 миллиард сом оттаьй, бюджета дерригача расходаш 12,4 процент хул царех.

Боахамен социально - культурни гIулакхаш деш, бахача наьха хьаштеш цара чакхдаьча кIезигчахдеча тьешале делаеш боккха лоархIам бола паччахьалкхен аппарат эргаьяхха тоаярах йола ленински указанеш хадалаш кхочашъю Коммунистически партей Советски правительства.

«Доал дара аппарат эргаьяхха тоаярен дарегIа хилийтарен гIулакхаш» дукха ха йоацаш баьча соцам тIа КПСС Центральни Комитетон СССР Министрий Советон белгалдаьккхар доал дара отраслевой принцип кхоачашъяра, планировани экономически стимуловани керда система чакхъяккхаро, доал дара автоматически системаш, электронни вычислительни машинаш чалхъа боахама юкъейоаллаяро дIахо а доал дара аппарат эргаьяхха тоаяран из лелаярга дIайолха расходаш кIезигьяран хилалиа дергдолаш хьалаш хьахулийташ хилар. Цу соцамах СССР министерствашт, ведомствашт, союзни республикай Министрий Советаш декхарийла я предприятешта, организацешта, учрежденешта доал дара аппаратага 1970 шера дIайолха расходаш 1969 шера цу гIулакхашна дIалахийтача ассигнованел 1,7 миллиард сом кIезигъе. БоагIаш бола кхом баьб бюджета доладашка.

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам боккха экономически общественни лоархIам болаш ба. Укхаза дуккар дан доал дара аппарат механически кIезигьярах, эгара чалхе из да цун структура тоаярах. Дублировани параллелизмаш дIадаккхарах, дIахо а из эргаьяхха тоаярах, шиш знанеш эгара дуккхагIа хьалургйолаш хIара специалиста болх бергбола хьалаш хьахилийтарах.

Из решени чакхйоаккхаргйолаш боккха организаторски болх бе беза СССР министерствашен, ведомствашен, союзни республикай Министрий Советаш. ЧIоагIа уйла е еза цу решене тIа оттадаь декхараш кхоачашдеш дукхаденнача дерригача даьтай а доал дара аппарат эргаьякха тоаярa гIулакхий а, къаьстта аьлча практически анализа е еза халкъа боахама доакъошта доал дара эггара структурана, производственни кхы оперативни гIалхаргIаш доал делга Iалашде дерхIаш доал дара системе дукха звенош хилар дIадаккхара къаьстта теркам тIа а бохийташ.

КПСС ЦК-ан Министрий Советен СССР халкъа тIахьожама Комитет а СССР финансай Министерство а декхарийла яь доал дара аппаратага средстваш нийса а кхом беш а дIалахийтарга дуккхагIа тIахьожам лоаттабе.

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцамга хьежжа СССР министерствашн ведомствашн, союзни автономни республикай Министрий Советаш, къахьегамхой депутатий Советий исполкомаш, предприятей, организацей, учрежденей кулгалхой декхарийлан ба доал дара аппаратера мукъа болча болхлой бакха балхийта.

Предприятешта доал дара лоархIаме средстваш хиларах тарра социалистически боахаме доал деш боккха лоархIам болаш да учет

дика вIаштIехьаяккхар. Цо декхарийла ду министрашт, предприятей организацей кулгалхой цхьанцара учета документаш тоадара, учета централизаце яра, калькуляционни гIулакх тоадара, учетно - вычислительни балхашта дуккхагIа механизаци яра дуккхагIа теркам гIабакийта.

[illegible] правительстван предприятей, организацей, учрежденей болхлошкара дIадеш [illegible] доал дара аппаратера [illegible] штатош а [illegible] лоадаш я эргаьякх тоаяр къахьегама культура лакхъяр, цун организаци [illegible] Iилма лардаш кхоьхьар. [illegible] кхаъа [illegible] [illegible] производстван [illegible] бола хьала, тайжа бер, шоашта тIадиллача гIулакха беррига болхлой организованность, дисциплина йолаш боккха нормальни белхгоклаш кеташ хилар.

Вай паччахьалкхо чIоагIа хилара лара е, аьнна белгалдаьккхар докладчика, цхьатерра боьъа йолча къамаша вешарашка вIашта лоаду гIулакхеш, цар доххаргдовла доттагIал. КПСС XXIII-ча съезда решенешка хьежжа хIанзарча пятилетка шерашка ахм а чIоагIагIа лакхдар производительни низаш еррагача союзни республикашна бахача наьха вахара тьаьх. СССР Паччахьалкхен бюджете лоархIа я хIара республика боахамаш культурни дегIаахара пленаш кхоачашъяра эша средстваш, 1970 шера союзни республикай бюджеташ 63,9 миллиард сом хургья, из хул СССР Паччахьалкхен бюджета 44,2 процент.

Къаьст-къаьстача республикашка, хоам бир министра, хьатIадоагIача шерара бюджетий проекташ укх боараме хургья:

	(милл. соьмаш)
РСФСР	34.183
Украински ССР	10.936
Белорусски ССР	2.069
Узбекски ССР	2.731
Казахски ССР	4.673
Грузински ССР	1.227
Азербайджански ССР	1.280
Литовски ССР	1.184
Молдавски ССР	721
Латвийски ССР	881
Киргизски ССР	740
Таджикски ССР	690
Армянски ССР	678
Туркменски ССР	608
Эстонски ССР	546

Промышленноста, юрта боахама, торговлена, боахама кхыча доакъошта финансировани яра дIадохийтаргда 55 миллиард сом, цунна бюджета чотах 25 миллиард сом а долаш.

Социально - культурни гIулакхашта паччахьалкхено еча еррига расходех 70 процент гаргга республикай бюджеташкара ергья. 1970 шера цу гIулакхашта цар еш йола расходаш 36,5 миллиард сом хургья, е укх шера хинначул 2,9 миллиард сом дуккхагIа.

Союзни республикай бюджетий доходашка тIа - тIа дуккхагIа моттиг дIалоцу предприятейи организацейи пайдах гIоаз йоагIача платежаша. ХьатIадоагIача шера 29,8 миллиард сомага кхоачаргья уж, е республикай бюджетий еррига доходий 35 процентага. Цо союзни республикай Министрий Советаш, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполкомаш декхарийла ю пайдах тIера йоагIа платежаш шоай чаккхага а йиза а бюджете кхачара чIоагIагIа тIахьожам лоаттабе уж дуккхагIа хилийтара гIулакхаш де.

Мукъа дукха средстваш йола моттигера Советаш декхарийла а йоаьта еннача боккъолашка хьежжа царех эггара дуккхагIа пайда эцарга вIаштIехьдаккха, эггара хьалха моттигера промышленность дегIаяра, бахача наха дуккхагIа бытовой гIулакх дара, коммунальни боахам шербара царех пайда а эцаш.

Укх тIеххьарча шерашка лаккхбеннаб моттигерча Советий лоархIам боахамен культурни вахара массе оагIонна цар еш йола аьлаш лаккхъеннай. Цунах бермет даьккхар моттигерча Советашка беча финансово - боахама балха тIа, цар бюджетий чIоагIъяра гIо дир.

КПСС ЦК-ан правительства решеней лаьрда тIа боккъе болх баьб къахьегамхой депутатий районни, юрта посёлкони Советий материально - технически база чIоагIъеш, шерьяй цар доходаш хьоюла моттигаш. Союзни республикай Министрий Советаша дIахо болх бе беза моттигерa бюджеташ лакхъеш цар доходаш база чIоагIъяра. Цо аьтто а лаккхбергба боахамаи хьалбечеча культурни хьахъяча моттигерча Советий болх лоархIам.

СССР Министрий Советo, аьлар докладчика, СССР Лаккхехьарча Советага чIоагIъяйтара хьалхашха яь 1968 шера СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет. Бюджет доходех 130,8 миллиард сом, е 102,5 процент кхоачашъяьй, расходех — 128,5 миллиард сом, е 101,0 процент. Доходаш расходел 2,3 миллиард сом дуккхагIа хилар. Доходий расходий цхьанцадолча тайпай иштта йола сведенеш юкъеехийтай депутаташка дIакхачийтача отчета тIа.

ХьатIадоагIача шера белча плана тIен Паччахьалкхен бюджете тIен хьахьеклад, аьлар В. Ф. Гарбузова юкъера наккхоалаш, советски халкъо хIама ахоллаш мааршa кьега кха. 1970 шера вай мехко белгалдоаккхаргда сийлахь - воккха Ленин ваь 100 шу дизар. Шена из хьатIадоагIа шу коммунистически общество хьалъяра ленински аналитав кхоачашдеш керда, кхы а дуккхагIа толамаш даларца белгалдоаккхаргхьара. Цунна ковкъостал дергда пятилетка чакхйоалача шера плани бюджети толамца кхоачашъяро.

ТАМАШИЙНА ХУВЦАМАШ

Советски Iаьдал эттачул т1ехьаг1а СССР электростанцей мощность 120-за лаккхьеннай, х1ьта электроэнерги дикхар 1913 шерацa кийсдаче 300-за дег1адениз. Укх т1еххьарча шерашка вай мехка х1ара шера 10,5 миллион киловатт электроэнерги луш керла мощносташ болх бе йолалу. Электростанцей мощностацкхеи электроэнерги ик-кхарген диллача СССР-о хьалхара моттиг йоаккх Европе, х1ьта дунен т1а — шоллаг1а моттиг.

Теплоэлектроцентрала мощносташка диллачен теплофикационни сетий1д1оехдаье диллачен Советски Союзо дуьнен т1а хьалхара моттиг ньккха дукха ха я. Гидроэлектростанцеш хьалъерга, цар мощностишка диллача вай мехко дуккха а т1ехьалитад капиталистически мехкаш. США эттара йоккхаг1йола электростанци шин миллион киловатт-сахьат шера мощность йалаш ю. Гидроэлектростанцешта автоматикаци ера боаранга диллача а хьалхара моттиг вай мехкага я.

Укх т1еххьарча хана къахьстта дукха баккхаш дальд машинаньъа транспорта электрификаци еш, машинаньъа транспорта электрификаци ера даьйде, а Советски Союзо дуьнеь т1аллаьлхара моттиг ньккхай.

Шерагара - шерага дукхаг1а пайда ийбу электроэнергех юртабоахаме, бахача кхкa. Ер пятилетка йолалучуда хьйи х1ара сага лаьрх1ача д1алу электроэнерги 1928 шерацa кийсдача 40-за дег1аенай.

Берригача мехка энергетика сацна сихача темпашца дег1анхай Нохч-Г1алг1айчен энергетика а. Революци ялалхьа республике цхьаккха а йоккха энергетически предприяти хинвакм. Цу хана Старопромысловски районе болх бен хиннача дукха йоккха йоалача электростанце промышленноста машшша электроэнерги д1ахла в1аш т1ехьдалацир. Нохч - Г1алг1ай мехка, Советски Iаьдал эттачул т1ехьаг1а сиха дег1ааха болабелар халкъа боахам, къьстта сиха дег1аухар мехкаьтта доахен мехкаьтта чакхдоахен промышленность. Цар д1алелар республике сихаэ энергетически база хьалъе.

Пачхьалкхен соцамах 1920 шерашка город Грозне хьалъе йолайир Коминтерна ц1ераг1а йола йоккха ТЭЦ (Х1анзара ТЭЦ-1). 1929 шера болх бе йолаелар из теплоэлектроцентраль. Къилбаседа - Кавказе ГОЭЛРО яхача Ленински плана дукхьашхар яр из. Цул т1ехьаг1а шерье йолаелар из № 1 йола ТЭЦ. Болх бе йолаяийтар Новогрозненски ТЭЦ, цун т1ехьа дукха ца гоеш ший болх д1еболабир Аргунски промышленноста электроэнерги луш йолча № 4 йолча электроцентраль.

1967 шера хьалхьа а ньккха болх бе йолаяийтар республике эттара йоккхаг1йола ТЭЦ-3.

Укх шера йоаккхарга 3,1 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги. Из укл 1,5-за дукхаг1а 1913 шера Россе ерригa йоаккхаш хиннача электроэнергех.

Нохч-Г1алг1ай республике х1ара сага лаьрх1ача х1анз йоаккхе электроэнерг1а дукхаг1а я Японе, Франце, Итале, иштта Бельге, Испане, х1ара сага лаьрх1а йоаккхача электроэнергех. Укх т1еххьарча итт шера республика промышленностана д1алу электроэнерги шозза дукхаг1а хиннай. Дикка дукхаг1а пайда эц электроэнергех юртбахаме а. 1968 шера коммунальни бытовны г1уллакхашта лаьрх1а д1аяхийта электроэнерги 26-за дукхаг1а хилла цу г1уллакхашта лаьрх1а 1956 шера д1аяхийтача электроэнергел.

Энергетически оборудовани эргаьккха толлаш, кхоьбеш электрически йоаххалеш энерги д1аяийтара лиэза дакъа лоац республикерча промышленни предприятешa. Укх шера дуккхьал 10 бетта пар кхоьь электроэнерги 37,5 миллион киловатт-сахьат да, х1ьта йоаххала энерги 72 эзар гикакалорий я.

В. И. Ленин вахь б1аь шу дузача денна сийлеца цакьабахара шоай еррига тоъоаш пардаг1ьаьха къахьег вай республикерча энергетикаша. Укх шера планал совг1а йоаккха электроэнерги 59 миллион киловатт-сахьат да, х1ьта йоаккхар энерги 294 эзар гикакалорий я. Цул совг1а, дикка лаьрх1ачул совг1а арахийна валовой продукци 2.100 эзар сома мехьа я. Укх шера планал совг1а кхоадаь доагор 6.300 тонн я. Уж а кхы а мероприятеш къахьегарах пачхьалкхена кхачнах лаьрх1ачул совг1а баь пайда 440 эзар сом да.

Пятилетка йолаелча дика кеда методаш, дикаг1йола техника, опыт производствена юкъебаьхьар бахьан долаш пачхьалкхена 13 эзар сом пайда баьб. Цу юкъа кийч а я, производствена кийсбаьхьача рационализаторийн предложенешa баь пайда 407 эзар сом да.

«Грозэнерго» предприятеша юкъе социалистически эхье вахадаш укх шера хьалха латташ я № 1 йолча ТЭЦ-ан. Центральни ремонтно-механически заводан коллективно д1акхеа т1ера а ва йоххар укх шера. Республикански Сийлен доски т1а я ужа коллектив. Цул совг1а Центральни ремонтни а механически заводa коллективо Ерригсоюзни социалистически эхьа кхоалаг1а моттиг дыккхай. д1ьта ТЭЦ-1 коллективо кхоалаг1ча кварталe дакъаца толамий итоган ёж, иштта кхоалаг1а моттиг ньккхар Ерригсоюзна социалистически эхье.

Шин-шег1а хьахиннади уж къахьегамо толамаш. Цун кертера бахьан да «Грозэнерго» энергетикаша дьийар кхо ца деш къахьегар, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша коллектива юкъе дукха кистама болх бар.

Коммунистически къахьегама сийлен ц1и яхкара а ч1аг1а къовсам лоаттабу энергетикаша. Ди т1ехьа шорлу цар муг1араш. Дукха коммунистически къахьегама ударникаш ба «Грозэнерго» управлене. Царех ва ТЭЦ-1 чашинет Е. Н. Васютин, ТЭЦ-2 слесарь А. Н. Куранов, ТЭЦ-3 лаборантка М. П. Пеструхина, ЦРМЗ слесарий бригада бригадир Ю. Н. Плещанов, ТЭЦ-4 электрослесарь С. Х. Халидов, кхы дукха барап я.

В. И. Ленина юбилейна къахьегама совг1ат кийдара х1ахо йолаю дена кхы а дикаг1а къахьега лерх1 энергетикаша.

З. БАСХАНОВ,
«Грозэнерго» хьаьо районни энергетически управлене партбюро кшовеера заместитель.

ЗАВОДА ДИКАГ1ВОЛА МАСТЕР

Ударно болх беш чаккхйоаккх Ленински вахта «Грозэнерго» Центральни ремонтно-механически завода слесарий котельщикий бригадо. Цу бригадана керте латт Радионов Павел. Из завод хьалийлалча 1966 шера дена цига болх беш ва из. Слесарьлле болх бэш цхьа юкъ ньккхачул т1еххьаг1а бригадиралла хьожаву балха т1ера вола Павел. Дукха вах чубоаг1аш, котельни оборудованена ремонт яра лоарх1амег1а балхаш кхочашде делаш яр цун бригада. Шайна т1адилла деклар кхочашдера «дикъошаш хьал а хьекхе» болх бе вовл з1амига сат, ший тхьамада дийнал аийна болдьой а г1ерт цул т1ехьа ца биса. Цудухьа заводе кьалхарчарца лу коммунистически къахьегама ударник яхе сийлен ц1и.

Дукха ха яллехьа мастералла хьожаву коллективо сий ду а йоккха балда опыт йола а Радионов Павел.

Ер лхелаг1а шу да из мастер волаь. Ший бригадана боккьонна кхетам луш лезза де ва из. Балха т1а нийслу кхолчабоацераш ший хаиккахьа д1адоах иоя. Радионова, эшаш йола материал, инструмент йовцаш болх ца беш цхьа минут ньккханц боллоша. Цул совг1а геттара лакха мах бу цар ремонт зьча котлоагрегатий а.

П. Радионова бригаде дукиханна болхлой ц1ераш я сийлен Доска т1а д1аязъаь. Уж ба А. Цатуров, В. Быков В. Кувинкин, кхыбираш.

Дика кулгаяхо хиларал совг1а говза рационализатор а ва Павел. Ремонтни балхаш атта1ек сихаг1ек чакхдахара, котлоагрегатий тайп-тайпарчи узлашта т1аерзавь массехк маьхера предложени а цо ения а, пайда эцаш а.

— Мела хала деклар сийна т1адилла дале а Радионов Павел хургва хьоца вьлча, шек воцаш из кхочашде г1оргвар со, йоах цунца учени хилар ах доаххал дош волча Шипиков Николая.

Иштта новкъостий б1убенна, эздий новкъост ва из. Бригадех цехан меттел еррига «Грозэнерго», «Дагэнерго» коллективаша а сий ду мастера. Дуккхача шерашка даккха т1алат доацаш къахьегарах дукха совг1аташ. Сийлен грамоташ тийнай Радионов Павеле. Цул совг1а цук ньккха т1а лен «СССР энергетикай электрификацен отличник» яха значок а.

Ленински ГОЭЛРО плана 49 шу дузача дена сийна дика совг1ат кийчде лаьрх1на цо кулгалдеча коллективо. Цхьоалаг1ча теплоэлектроцентралерa № 4 йолча котлоагрегата хана кьалха ремонт а яь из эксплуатаце д1ачулургба бар.

Х. СУРУДЖАНЦ,
«Грозэнерго» оператор.

Грозненски № 3 йолча ТЭЦ-а химически цеха Пеструхина Мария Платоновна лаборант болх дукха ха я. Цо бола бу участке массаза темаме хургва, вал цу цехе болхлоша. Шо балхаи долаш цхьа балха т1а хьолам хилийтабац цо, цун яхачьхья массаза а кийса хул. Дуккхача шерашка хьанаре къахьегарах цунна сийлан массехк Сийлен грамота, «СССР энергетикан электрификацен отличник» яха значок, «За трудовое отличие» яха медаль.

СУРТА Т1А: лаборант М. П. Пеструхина.

И. Плиева сурт.

ЭЛЕКТРИКАШТА КАРАГ1ДУВЛАРАШ

«Малгобекнефть» НПУ йоаккхаг1ачарех ца1 а тха энергоучасток. Дуккхача хана дена вола г1уллакх ду В. И. Ленина ц1ерай лелача дьхьдаг1ча промысленна электрооборудованена. Листен хуккхе тоьа сатрхаш ге йиш я цу промысла станокаш - качалкаш йолча. Цар чу г1озла тха участкера ток д1алу яьттаа чемашкера мехкаьтта хьальувзача качалкашта. Цул совг1а оаха ток тел промысла диспетчерски пункте д1алоттаьча телемеханизированни оборудованена.

Тха участке балх бераш шоай професси езаена вах ба. Цудухьа цар шоай беххах хьовзам хилийтац балха т1а.

Шерагара - шерага дукхаг1а 1алашъю тха участок керлача оборудованеца. Из толмица карайерзара пахаддаш шоай говзал лакхъю электрикаша. Иштта технически а юкъара образовани а эцара боарам лакхбу. Х1анз участке болх бечарех 80 процент йолхлой дешаш ба техникумашка, кагирхой баллой школашка, кхычахьа.

В. И. Ленин вахь 100 шу дузача денна къахьегама совг1ат кийчдара шерра социалистически эхь йоаржаьй энергетикаша. Эхье керьача толамашка кхуьвуж. Пятилетка диьлаг1ча шера т1аийца социалистически декхараша пачхьалкхен плани хана дукхха а хьалха 10-ча декабре кхоачашъьай цар. Лоацача хана ремонт яй 25 километр д1оахал йолча электролинена, 13 электромоторa. Профилактика яй еррига оборудованена, эксплуатацен коэффициент планах лаьрх1ачул дуккха лакхаг1а я.

Коммунистически къахьегама сийлен ц1и делаеш я тха участок. Участке болх беш ва 12 коммунистически къахьегама ударник. Цар массаза а шоай новкъостийта хьокхам тел. Участка коллективо лоарх1аш сийлеш ва вокхаг1вола электрик Машинин Михаил. Цо г1улакх ду Х. Г. Нозаде бригадерча оборудованена. Цхьа шоай беххаь хьекхам хилийтабац цо мехкаьтта доахадий балха т1а. Михаил дикаг1вола рез цхьа рационализатор а ва. Цо кийч а яь производствена юкъейихьача 5 рационализаторски предложене пачхьалкхена 1300 сом пайда баьб.

Новкхача подстанцена г1уллакх дечa ва боккха опыт йола электромонтер Дударов Шиваин. 20 шу совг1а ха а цу специальностах цо болх бу. Дика бола цуна подстанцийн болзам, дурьаза долаш з1алу сий опыт къонача электрикашта. Цо кийт а ва. Малг1абине болх беш ва 13 электрик. Шоай хьехархочо санна хьесабай хьокхам телаш хьалхьег иво а. Уж ба электрикаш С. Мурцалов, А. Дударов, Э. Глущенко, кхыбараш.

Иштта дика къахьегаш вахьабьхкаб тха участка электрикаш шоай лелача ц1ейна.

А. АБРЕНОВ,
«Малгобекнефть» НПУ № 1 йолча энергоучастка начальник.

Грозненска № 1 йолча ТЭЦ-е дикаг1волча рационализаторех лоарх1аш ва электромонтер М. А. Колин. Цо кийч а я производствана юкъейихьай пачхьалкхена дукха пайда беш йола 15 рационализаторски предложени. Уханзлерь пятилетка диьлаг1ча шера заданни кхочашьяьй цо. Общественни балха т1а а хьинаре дакъа лоац Михаил Анатольевича. Из ва ТЭЦ-а партийни бюро член. Массехказа херж хиннав профсоюза заводской комитета членалла а.

СУРТА Т1А: болх беш ва электромонтер М. А. Колин.

И. Плиева сурт.

ОФИЦИАЛЬНИ ОТДЕЛ

РЕСПУБЛИКА МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОБЛСОВПРОФЕИ

Дукха ха йоллаш Нохч - Г1алг1ай АССР Министрий Советен облсовпрофа пропагадувен лайцад пенсионерий, инвалидий, ц1аг1арча боахаме деграи дош бохча ваьха къахьегашки предприятешен бахьана ваьха г1уллакхаш доча оферт пайда эцаш шоадара йоккхоахачь г1уллакхех доаш да.

Нуцка дувзадене республика Министрий Советен облсовпрофен моттигерча промышленноста министерства (нов. Дзортов), бытовой г1уллакхашдара министерство (нов. Инаркаев), торговле министерство (нов. Мирчев), Респотребсоюз (нов. Мамаев), Нохч - Г1алг1ай АССР кинофикаце управлене (нов. Воднобейный), бухгалша Нохч - Г1алг1ай производственно - технически управлени (нов. Кальниченко) декхарийла лай Нохч - Г1алг1ай АССР социальни 1алашон министерства райсобесашка т1олача направленесех III-ча группа инвалидашна пенсионерашна балха д1алийбелга 1алашде. Инвалидийн пенсионерийн къахьегаших пайда эца бала хургйола балха участкаш лехийла, цу хьаьхьедьа ший дикакхьа социальни 1алашон органашка хоам болба. Шераг1а делалелла ц1ег1арча боахаме десарaш деш бола кхалнах д1арча доацача болх дайнаь е лакха заказача балха к1ират1а болх бергбалаш балха д1алийбара г1уллакхаш, х1ьта иштта лигьешилба къахьегала пенсе т1а бахарийн инвалидийн къахьегаш.

Областной, групповой, районни, йоттаргча профсоюзни комитеташта а социальни 1алашон городскойа районни отделашта а т1адкалад къовалла пенсе т1а баха пенсионераш, инвалидаш, болх булургболаши бола бе безам болаши бола балха бола кхы тайна вах хьагучабехаш бу болх д1ало болга а уж балха т1а ахийтара до дезар делга а.

ДЕЛЕГАТАЦА В1АШАГ1КХЕТАР

Укх денашка Суджевски районе Галашкарча культура ц1аг1а Ерригсоюзни колхозхой III-ча съезда делегатаца, Орджоникидзе ц1ераг1ча колхоза хьалха лаьттача комбайнераца Балгиев Бахьаудинаца в1ашаг1кхетара кетадь собрани хилар. Дукха вах гулбелар собране: колхозхой, интеллигенци, кхыбола къахьегамхой.

Собрани хьайийллар Орджоникидзе ц1ераг1ча колхоза парткома секретара нов. Орцханов. Цо дош делар Ерригсоюзни колхозхой III-ча съезда делегата нов. Балгиевна.

— Вай Даьхен столица — Москвас доккхача хьоашалца т1ейнар тхо, юртбоахама къахьегамхой, хуви Бахьаудина, — съезда делегаташта столица хиньаг1а йола гостиницаш елар. Х1ьта, съезде хиннарга дийн ца далийта, совг1аташ тийлар тхона.

— Доккхача хьахьаа къамалаш дир съезде, — йува цо д1аха. — Цудухьа съезда балхаца айхха эакъа дала болаш бар тха. Къьстта ч1оаг1а лалуг1ие делегатана КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежневан СССР Министрий Совета председатела заместитела Д. С. Полянскен яьча докладашка. Берригача делегаташа дакъа лаьцар докладашта обсуждени еча. Массане цхьатерра кога а даь ч1оаг1дир юртбоахама артела керла Хьехамар Устав.

Съезда церехьцаш болча хана Коммунистически парто. Советски пачхьалкхен кулгалхоша съезда делегаташца беседаш йора.

— Муьт ха йолча вайн дукха сакъердаме х1амаш, иштта б1аргайра тхона. Иштта, В. И. Ленина Кремле кийна ц1а, Гераи палата, «Бородинский т1ом» яха панорама. Цул совг1а Ленински доадаш у1а, ВДНХ, цирк, кхыча моттигашка хилар. Цхьабакъьа массанахьа а ц1енара дог т1ара хьоашал дир тхона Москва балаца. Доаттаи яьча, ваха хана йиназургьан сова, съезде' волаш да дацца да.

В. Балгиева къамаьл чакхдаьча, дош дийлар колхозхоша нов. Черниева, Костоева, Албакова, Дзортова, Гандарова, кхычар. Дог р1ала доаттаи къовбелдиа юртбоахама Хьокьамера керла Устав. Къамаьл лаьрхашда кийлар колхозхой III-ча съезда пакъьабеллаш шоаш а колхозе а хьача къахьегама йорамех. Иштта, колхоза шун товарни ферма коллективо кхочашьаьвй пачхьалкхенга шуад йоккхара шера план. Балгаьлдар цу ферма дикаг1а йола дояркаш А. Героева, Х. Оздоева. Дукха д1ахайнде деша, укх шера хьакий шо ца дена лакха кьоккхаш а доаканa къайиг1ча механизаторех.

Воахаме х1ана я биина пайда воаша резерваш дукха я. Иштта, Упшуртье яхача хьешка а 1000 гектар 1алама цонаш. Х1ьта колхоза правлене еоаш быб цу моттиге 1000 бежан леладе. Цу тайпара масазлаш кхы а дукха доаладе йиш я.

Пятилетка т1еххьарча шера хьажиг1ал ирнеса механизированни звенова кулгалде ваьла а хина, х1ара гектара т1ера нихьера лаьрх1ача 40 — 45 центнер хьукъьаш чучча дош делар колхозхой Ерригсоюзни III-ча съезда делегата нов. Балгиева собрани чакхйоалаш. Х1ьта из цуй болам ч1оаг1а къоабалдир колхозхошех кулгалхошеп.

М. ГУЗЕЕВ.

Доьазом дехьара

ВЬЕТНАМСКИ ХАЛКЪ КОТДАРГДА!

20 декабре кхе шу дизад американски агрессеш дукьалара, машаран мехк ший ловане хиларан т1ехьара вьетнамски халкъа къовсам в1ашт1ехьбаьккха а куьна хьалхаь лелеш а йола Вьетнам мукъавккхара Къамаш фронт хьахиина. НФО-на айхха дузадена ва Къулбехьен Вьетнам мукъвеиккхара Халкъа т1еманизаша доаха т1ема доккхий толамаш, мукъаьлхача районашка дань кхоарга социально-экономически хувцамаш, даьхе интервентех к1алхара ваьха а из мукъаяккха а ч1оаг1о яь Къулбехьен патриотически низаш айхха кхотадалар.

Яьттара беррига дог ц1ена нах г1адбут, ценбоех, Хо Ши Мина васкеташ кхочаш а деш, т1ема фронташка, политически а дипломатически а хьалъехьа т1а-т1а керда нотилоаш йовхам Къулбехьен Вьетнама халкъо лоаттабеча турпалча къовсамо.

Къулбехьен Вьетнама НФО къахилара ди къовсам лоаттабеча Вьетнамица барт-цхьаг1о хилара дунен халкъашта юкъера ди хиларах тарра белгалдоаккх еррига континенташ т1а. Вьетнаме беш бола т1ом социабара т1ехь дуьнен халкъий революционни низаш оарцаг1даьхар вьетнамски халкъо толамца лоаттабеча къовсама юкъе хьинаре дакъа лацар да.

Укх шеро къахьга хьалхьенар Къулбехьен Вьетнама патриоташа доаха доккхий т1емаш политически толамаш. Къулбехьен Вьетнама Республика Временни революционни правительство хьалхарах боккъала историческа лоарх1ам бола собатиш хилар Къулбехьен Вьетнаме къамаш-мукъадахара болам дег1абоалабеча бабикха мерда г1а хилар цо.

НФО-с оттадь, РЮВ ВРП ч1оаг1ъь итт пунктах латта программа Вьетнама лош боккъонца машара ньанькаца къоастадара йола реальни кхетаман дарх я. Цун эттара кертера дакъа да США а цар сателлитий а эскараш Къулбехьен Вьетнамера арадахар, коалиционни правительство хьалар. Вьетнамски халкъа къамаш боккъонна лоарх1ена берригча дуьнен т1арча машара ьшнатйина цхьаккхашка йолча цу программа 1алашдергдар Парижера переговораш чаккха а лерт1а а йоахинага, Бакъда США-е боккьадар ьаьча сорвалий уж переговораш, харцахьа новкъа ьзай. Парижера совещане лоарх1аш лохбе а г1ерт. Дукха ха йоллаш президента Никсонен къьча американски официальни нахен яьча заявлене хьахьекхар Вьетнамера г1улакхаш т1ема новкъана лелаеар Вашингтон дешаш хилар.

Т1ема «вьетнамизаци» е «деамериканизаци» ера США кулгалдоча лаьна ньнь мабарра ьаьча агресси д1аьхьера. Къулбехьен Вьетнама ва американски оккупанти д1ахо икхаре, Сайгонерa халкъа дукхьалара режим хьаллацара, Вьетнам д1аьхкхача хана йийкъа лоаттара ньнь ба.

Бакъда уж пленаш йоккргъа. Вьетнамски халкъ дешал долаш майра хилар, из бакълуш хиларан цун бола темпы ч1оаг1аг1а хилар агрессорa 1алхьнате йоккхача т1ема машинал. «Антикоммунистически процесси поход» хилирах тарра д1абелабенача вьетнамски т1емах Американа хьамел доша хьахьнхара, — ахаш издара укх дешбера «Торонто дейли стар» яхача канадски газета.

Т1ом беш йолча Вьетнама доахха толамаш Советски Союзо кхача социалистически пачхьалкхенашен деча новкъостахах къоастаде йиш йоацаш да. Из белгалдальнкхар т1ехьа т1ейоаг1ача хана, агрессийн т1ом сацалаш, вьетнамски халкъо лоаттабу къовсам машога хьаланоартбелча цу мехкий партийни пачхьалкхени кулгалхой дукха ха йоаццаш в1ашаг1кхийтача.

В. ХАРЬКОВ,
ТАСС обозреватель.

1АРБИЙ ПАТРИОТАША ЕТТА Х1АМАШ

АММАН. (ТАСС). «Фатх» яхача организаце партизанашa кхы а х1амаш етт израильски оккупанташта, яхаш хоам бу палестински командовани укхаза арайаккхача коммюнике т1а. Декабра 15-чен 16-чен буьс израильски патруль Ар-Рама яхача районе (Иорданийски аьле къилбаседера дакъа). Иордан яхача хих т1ехьа йийтанзар партизанаша, цук нахна тоххаьенет зе а дэш.

В1ашаг1кхийттача палестински командовани кхыча заявлене т1а йоах, цу организаце партизанаша 16 декабре миномёташ йийттар израильски т1ема машинашта Кефар яхача нах бахача моттига юкхе. Цига массехк израильски салте вийра.

ЛЭЙРДА ЗАЯВЛЕНИ

ВАШИНГТОН. (ТАСС). Бактериологически т1ом бара мела средствашка д1ахо и кийчъе дага и США. Из бакъду Пентагоне пресс-конференцие оборона министра М. Лэйрда яьча заявлене.

Лэйрда аьлар, США эскара юкъа дургба ший химически герза арсенал хьалъизара токсинаш овла дохьаж доалла х1амаш хьаьра бактереех пайда эца. (Токсинаш дужаг1ча лавкъе микроорганизмаша, х1ьта иштта нкъадолча хьейбаша, бьодаг1аша еш йола дохьаж доалла х1амаш я — ТАСС примечани).

Лэйрда из бакъде г1ийртар химически герза лерх1аш токсиний классификаце хьаькъехьа США правительстве, ведомствашта юкъе барт ца хоаш х1ама дац, яхаш.

Из бакъан долаш, аьлар д1ахо оборона министра, дукха ха йоацаш президента Никсона д1акхайкадайна кастуйтательни бактериологически герза хьаделга ца метта йайтара юкъе йолаш токсинаш. «Вашингтон пост» яхача газета цуна дувзадена яду, президента сопалаьр юххьанца хийтта махиллара берриге чулоацаш дац, яхаш.

Бактериологически герза кхы хьа ма де аьлла президента Никсона нана хоаш ньаккхейвадаьр цуца дувзадена цхьаккха лоарх1ам бьоацаш хила тарлу, аьлар конгрессмена Ричард Маккарте.

В. И. ЛЕНИНА ЙОАЗОШ МОНГОЛЕ

УЛАН-БАТОР. (ТАСС). Ленински хьехам социализм хьалъечa халкъа Монголе коммунисташтен беррига къахьегамхоштен керттера а хинна д1аэттаб. Монгольски халкъа - революционни варзе ше хьахиннача хьаьрхарча денoшка дену эттара т1ехбола лоарх1ам баьб. ба а бу В. И. Ленина йоазош МНР-е д1адовзийтара.

МОНЦАМЭ яхача агентства беча хоамех, 1925 шера дена Монголе В. И. Ленина произведенеш монгольски меттала яхеи арайхен йолайнча хана дена, монгольски меттала д1аиккхад 70 совг1а йола цун йоазув, еррига тираж шин миллион экземпляр йолаш арадаьхад уж.

Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дузаь монгольски меттала 35 томах дукха арабаьхар В. И. Ленина гульаь сочиненеш.

Х1анз Монголе шерра кийчо ю В. И. Ленин ваь б1аь шу дизар деззара. Ленински йоазош арадахара шерра планаш оттийнай. Арахаха кийтдеш да 80 совг1а ленински йоазув, Ленинах догадоаг1араш.

ИЗРАИЛЬСКИ ПОСТЕ ЧУХЬАЛХАР

КАИР. 19 декабрь. (ТАСС). Египетски Гераацкарча хиний подразделени сийсара Суэцки канала малхбоаленгахьарча берда т1а дехьа яьний. Цигга канала Къилбаседен секторерча израильтяний ч1оаг1ъьяьа поста йтака йир цо.

ОАР-а т1ема командовани ньйело хоам мабарра, десантникаша поста территоре чу а хьийхха х1алакбьб цига хиина израильски салтий, иштта цар йоханий чоаст1ьйун танки шиь бронетранспортера.

Цу рейде дакъа лоацаш хинна беррига а салтий, кхаьнетара х1ахйккхача, шоай базе юхахьайбаб.

ОСМИЕВ ХЬАМЗАТА ЮБИЛЕЙ

ОЗИЕВ САЛМАН.

ХЬАМЗАТАГА

«Чоьний бердаш хила
дийлина,
Нийна йоьзуш моттигь хьийна,
Цунах дина сом латийта
Оарцагlбахниарел хьо вар,
Боадон хало кор чу кьийла,
Вай халкъ дешар lобмо хайча,
Вайнац дешар хоац хилийта
Хьалхар хьийхарех хьо вар.

Дина вайна ший мотт хьийна,
Хlанз а вайна хьехаш вола,

Массера а шиЙ мотт вайна
Хьехаргбола Сийлахь Ленин
Хьа кхиешка хостеш тхона
Дог гlоздоакхаш хоза хет.

Iамшарашка вай дехий хьийна,
Тахан вайна кхоача йола
Кортамукъал, машар хайна,
Хьай кхиешца дехий тlехьенна
Хоза юац la. Цудухь кьона
Тlехьа тахан хьона гlетт.

ОСМИЕВ ХЬАМЗАТ

САЙ ИЛЛЕГА

Тхьам масса из лаьча
Сигала санна,
Нахаца дувцара
Хьекхашта кийла,
Хьаьнала къайлах
Янат дlадийна
Iаьржа лаьтта санна,
Беркате хила,

Пхьардах тоаддина
Бочабlар санна,
Мерзача безамах
Хьалдизза хила,
Шийлача шовдано
Хьогеннар санна,
Лаьттарча адамий
Дог кьоастдаш хила,

Аьдийна воь кlанат
Из Сурхо санна,
Моастагlчох латара
Денало кийла,
Шийн ирто вийхача
Вала ваl санна
Цун нана шо санна,
Кемаьрша хила.

Дунен чу дlаьрхина
Маьлха эйа санна,
Массерча майнига
Дlадерзаш хила,
Лаьттано тlоаца
Догl-гlадам санна,
Адамий дегаша
Тlоацаш хила.

ТИЙНА БИЙСА

Тхьайсай, тийнай ахкан бийса,
Саг гац ара, киллиц ийст.
Соарра тlеста дакьале санна,
Гой дlа йоагl бетта ийст.

Гlалмн дода тайна, кlаьда,
Цу чу луьчаш седкьий гу,
Шуа тlа, босагl, сийнча бай тlа
Бийса кьорра хеталу.

Ма сатийна лате хьо, бийса,
Кхы тийнагlа йiнавц!
Мелла фе la дерг хьекхарах
Хозаш цlьенига lналц яц..

Миттa дац из. Сона гара
Цу седкьаша гуэса бlа.
Ше мо шаьра хозар сона
Мергlавгаш доаха са.

Сона хозар кх талгlено
Шортта берда боаха бэрг,
Цу бийсано сов гlаддана
Керахь дега аха гарг.

Маьрша хlинза, маьрша хlинза,
Ма са шортта бийса яр!
Дог ма lабба ена яр-кхо,
Нана кулг мо, кlаьда яр,

МАЬЛХАГА

Йlоахал, сердал массанена
la цхьатерра телендаь.
Укх лаьттарча цхьена сагlа
Озабезам ца бендаь
Раьза ца со хьона, малх,

Вайда бийса паргlа йоцаш,
Сийрда дн la чоллендаь,
Сов гlертарах кхоакхабена
Даьи бахкх боалландаь
Хайбу аз хьа, доша малх,

* * *

Нагахь шовда цlена доагlа,
Ма кхерлахь:
Мала вар-м эшаргбац.

Нагахь нана кекьевоале,
Ма кхерлахь:
Хьа хамбераш эшаргбац.

ДЕЛКЪЕЛ ТlЕХЬЕ

Керда даь еккаш ма,
Из lаьржа керта ча,
Йис йилла кlотарг ма,
Кlайбанна боагlа.

Шерттана боргlагlа
Айлуш хьабена малх
Массача чоаболагl
Чубузаш боагlа.

ШЕ дунен чухь хьахкача замах — 60 шерах — 40 шу литературин балла дlадийнад Осмиев Хьамзата. Вейнахи гlалгlай литература историе чухь сийлен моттиге из Iохоавь йолаш укх тlехьарча итт-пийтта шера хьакхелахд из. 1968 шера арадаьннача «Дега оаз» яхача стихай сборнико хьахьекхар Осмиев Хьамзата художественни говзал. Чоагlъеннилга, цу йоазонхочун литературни низ хьехийна бахкалга. Цу хана дена Нохч-Гlалгlай книжни издательстве араийннад Осмиев Хьамзата стихай сборникаш: «Стихаш» (1961), «Къахьегама ираз» (1962), «Заман сибат» (1966), «Дека са илли» (1967). Хlаьта «Дувцараш» (1960), «Боккхача вокхъа» (1963), аьнна цlи йола дувцарий шин книжка а кхатехад цун. Эрсий меттала цхьа книжка — «Радостные горы» яха стихай сборник араяьннад.

1968—1969 шерашка араяьннай Хь. Осмиева шин томах латтъ — цаl поэзи вож прозеи — керда произведенеш.

Царех аьлча, масала, 20-ча шерашка Осмиев Хьамзата язъе произведенеш (дувцараш «Къонсама корхl дав», «Советий lаьдал бахьан», «Боалонтара сердалонга», «Фидмаьн», очеркаш «Тlадоагlар вахар да», «Эса чlоже», хlаьта Б. Знаниковца цхьана язъе повесть «Дайи бераши» (историко-литературни доарxlам болаши йоазонхочун говзал дегlайоалара пайдане йолаши хидар мара, кхы баьха кlоарга яц. Художественни говзал карверзаеш, шаьраш йоазонхочо бе болх ба из. Бекъдя цхьан оагlорахьара-м хlана тlехь маьже да Хь. Осмиева 20-чех 30-чеч шерашка хьаллелли йоазош — моллагlа говза литератор хьегал бlаьхийн цlенеа ба цар мотт. Хlаьта цу хьакъехь вай хана а, кхы тlехьейоагlаргйолча замалахь а деша кьайле йоаза безам болча кьонача авторашта шортта пайда лургболаш а да уж. Иштта гонаш шаьрел мотт болаш в 30-ча шерашка Хь. Осмиева гlалгlай меттала язъя эрсий классически литература произведенеш: Пушкина «Капитана йоl», М. Горьке «Наьнь», «Челкаш», хlаьта Тургенева, Чехова цкъадола йоазош а.

...Маллагlа поэт хургба вай бахчеш В. И. Ленинах стихаш ца язъеш! Цу тайпарча стихаех бlарчча литература хиннад. Шоай аматгlа доле йиш, шоай цlенагlо йола уйла хетаю говзача новташа В. И. Ленина. Цулухь атта дац цу дакъе керда дош ала. Бакъда цхьанне а дьайабе тара в йоацаш, шийн тайпара хевставу Осмиев Хьамзата вай сийлахь-воккха баьча:

Лаьтте дахаш долча кьамех
Гlулакх-оамал бе-бе доал,
Бакъда царех хlара кьамех
Маллах нийсса дакъа доал.
Даха моттиг, хьунаш, лоамаш—
Хlара кьамах цlи-цlий да,
Бакъде Ленин, турпал Ленин —
Массе кьаман юкъар ва.

Дукха къахьег поэта В. И. Ленина сийле вахара эшаш йола дош лохаш. Хlаьта доагlача аьнча, из кхаьхала, йоалхаве декхар кхоачашде Хь. Осмиева дика карагl а доал. Алхха аламашта шоай бахча дикагlа воэцйтарех товам бац поэта. Цунна лов хlаране шийн вахар, гlулакх, денал, эздел, В. И. Ленинаш дега а доаден делийа. Баргь дукхача сийлахьча гlулакхех, дукхача кхоача оамалех моллагlа кхl хьо а кьоастадь йа оала цхьо а цуи кlоарга чlаьн дагайоиташ кийсе вlаот поэт.

Хоала бер санна дог кьоадая а долаш, вай кьоастадь кьайала санна, хьахьале хул поэта баьчах оала дош. Бакъяр аьнча,

иштта доаца дайнай мара шо а хурабоцар В. И. Ленина сийле юаца, хlана аьнча,

цун цlи
йийцай,
кицаш а,
Цlашкъ бийца эргьый
Цун хьаст
Маьнаб,
Маьнаш ба,
Цlашкъа кейве баргбаца!
(«Ленинга»)

В. И. Ленин хьоахамча, дагайол цун цlерага юкханна йола сийлахь-воккха Октябрьски революци. Ленин революционер — уж вокха бехктоххаш цu тешй кхьыста безаме юиц Хь. Осмиева. В. И. Ленина сурт-сибат хьахьокха хьара тарра, революце сийле кхех а карагlдоал поэта. Цун эгара толашагlча произведенеех дархlа езаш я «Октябра бийса» яха стихотворени.

«Октябра бийсала» кийслургlодаш ене а, массех дика стихотворени а Хь. Осмиева кхоллама чухь Октябрьски революцена хетаяъ. Царех «Баркаш латт Октябрь» яха стихотворени бетгала а — хезачун дог увоттаяш дола вай багахбувцамвара турпала иллен дагадохийт цо. Цунна тара говза дагаламаш язъяй Хь. Осмиева Серго Орджоникидзе Гlалгlайче хилар дувцаш йола «Тешам» яха шийн зlамига поэма а.

Революци хьекхар а саг ва, вахар хьекхолар а саг ва.

Из уйла Осмиев Хьамзата дукхача стихотворенешта чуйоагlаш а. Масала, стихотворенеш: «Бахаргба бац из луш», «Сага юта тlехьале», «Сага ираз», «Советски саг», «Сагаз чlоагlагl хlана дац», кхыяраш а. Цу стихотворенеш маlаш, боарам, мукъам, лостам, говзал, кlоаргал тайп-тайпара а беттаза, цхьа белгало — сага сийле хьайаккар — массане а юкъара а цар. Сага хелакх, сага хьинарах доккхал ду поэта, сага дьакъалах тамаш ю цо, сага цlенаш тайпа, бйбонаш ю из. Хь. Осмиева стихашца хетаду саг эгара хьалха белгала а шийн дарриге низ-са, шийн оргага уйла, шийн дарриге вахар адамий вахара, адамий ираза дlалуш ю зенарика, шийн кхалларужкъа хадаьа хьашташа дувзадь да хьинарица.

Сага цlи лакхача эгара хьалха поэта дагайол нана — масса хьаьна адамел шийна хьамсаргlа йола саг. Нанна сурт-сибат Хь. Осмиева стихашта юкъе эгара дукхагlа кийслу. Моллагlа шийна хозаета хlана нана сийлениа дуст поэта. Хlана аьнча lаьшаралца, нанна бериташ, пун дlайахча дегана кийслургlоалаш хlана дац двоттаеш букъ гlа. Цулухь дега чура доагlа боча илли санна, дош поэте нана дагаьча аьнна дош.

Моаз мо мерзача
Неборах юхлаш,
Меттара гlеттош,
Ага гlоара тlа
Пхьарга дол дахкаш,
Кlай накха хьуьхкаш,
la йоаль бийсаш
Миннта йицлургьа,
Са хьенсара нана!
Дунен дао чlаша,
Мецахаер кхоерош,
Дукхаргдар чlаша,
Шелахаар ахорош,
Кемаьрша хьийна
Хьа сийрда бlаргаш
Миннта дицлургда,
Са хьенсара нана!
(«Наьнага»)

Илле кьеьера цхьа деша эаьба дlалаьыккхача мукъам боаш сийна, оргага стихотворени тоакаьмара дош латка йиш ба цу стихотворене юкъера. Соагlа-эшашагlа кош доахаш дега чура йоагlа шийн кlоазга уйла, вай кьоабйа а ергйоалли, йоаза хьакхийкаде лерагlдаьнчад поэта.

Тайп-тайпара эргайоадаш, шийн

оаз эцна а йеш, эшшача тоlаеш хоставо нана Хь. Осмиева шийн дукхача стихотворенешка. Царех дикагlчарех дархlа езаш я «Сайга нана цхайкандаь...», «Аьал сога, ва са нана», «Из хьай бер чудеча», «Ма сьорга ди дар из» яха стихотворенеш.

Формах вайнахьа кинашта тарьяь язъяь а. Хlаьта чулоацамга диллача, халкъа кицаш санна, кlоарга маlан долаш а я Осмиев Хьамзата цхьайола стихаш афоризмаш («Лоацца стихаш»). Массеха мугlарца йоакха уйла кхайкаме карагlдоал поэта. Уж стихаш шоаш lовайшачуьга, хезачуьга дунеха а дlадийн кхеларужъах а уйла йойташ я. Масала, ер байт:

Бутуа кхерий тlа
Зизаш а даьннадац,
Йоархlий оалаш тlа
Сомаш а беьннабац.
Хьажал хlаьта укх байтага:
Гуа тlара хьежачоа
Дукха шеьра гу,
Халбете хьаллачоа
Гур а баьде гу.

Вешта аьнча, — нагахьа санна поэта дагардар ва нийса кхетадийя, — дилла цу хьай кхурча чу ма валла хьийна, вовкъост, йоах поэта сога а, хьога а, укхонга а, моллагlчунга а, эрвазла, верда фо кхетийта хьайх, сердал йолчахь ласта, нахаца гlулакх-хаадел леладе, вахара чам боваш хила хьайна.

Алхха шоай тlегlоллачча маlаца, кьаьст-кьаьста дешаш а, хьинит-диле, мутlараш а хьайнача гучадоалача маlанах кхоачалац Хь. Осмиева афоризмай чулоацам. Ше оалар массане а атта кхетадергдолча хьисапе хьекхелий поэта фиь-ах мутlарах латта шийн байташ. Поэтичесш «хозбаь» мотт а боацаш, нlагlа-ара, долхаш-доагlаш вай бувцар санна бола мотт бе поэта бувцар. Цу гlулакхо а тоъала лакибу Хь. Осмиева «Лоацача стихай» художественни доархlам, хlана аьнча, моллагlча мугlарерча наьха меттаца хьакхелла поэзе сиха дlа а кхи даха юкъе, хlаьта шийн дикагlа дlа тlа а эц.

Дукха темаш, проблемаш чулоаца Осмиев Хьамзата поэтически кхоллама, дукха хlамаш дегаийтт поэта, долачун-доагlачуй вахара чухь кийслуш мелдолчунца хьаштдалаш ча из. Пом, машар, халкъашта юкъера бувзам, доттагlал, вахар чухь йола сагl моттиг, сага декхар, lаламе хоал, безама мороо, сага бала, шун дегагlоз — дунен чухь сага кхоа-рузкъанаш дувзадение мелла хlама доахар а тахкар а доаш бlарчча поэзи хьакхелай Осмиев Хьамзата. Къаьстта дика толам баьнаб поэта безаме лирика хьакхоллаши шийн даьй-меха бос. хоза lалам дуаца стихаш къеши. Тахкастата хьоахаль йита йиш йоцаш, — нагахьа санна юаааш хаьча — шоаш къаьстта юаша йоагlар уж стихаш. Хlана аьнча шийн замач сибат поэта миштта кхетаду хана чlоагlа хьокхаме а Хь. Осмиева безамен пейзажни лирика. Поэта кхайкабеча безамо дог деладача, по декхача lалама сурташа бlарг хьаьстача мара бовкьоция гечалан а лешаш хозадета аьна из хиларах:

Лаьттан тlа юта пер
Тlехьено къовбальеш,
Кхоанена эшоргдар
Хьинара дебадеш
Вежнега лов сона,
Лениига лов сона.
(«Лов сона»).

Дунен чухь 60 шера ше хьакхача замашка а, 40 шера гlалгlай литература гензаш ебеш хьинаре ше баьча балхаца а баькъавал Осимов Хьамзата уж дешаш. Цулухьа тахан, йоазонхочун вахара а, кхоллама а дехача хайваль, хийеле ала доагlа: «Кlаьдвенна юкъегl ца бувайба, поэт, хьа сийлен юкъ!»

I. КОСТОЕВ.

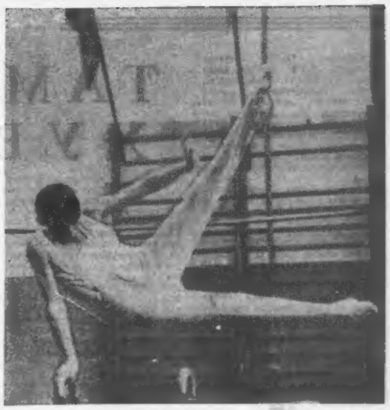

Дукха ха йоаццаш йистельнай просвещене министерства берий спортивни школай кагархошта юкъе гимнастиках йола къаьш.

2-ча разряда программах меккараашта юкъе хьалхе хьаккхар Пугачева Надяс. Ийнгафка юкъе хьалхара моттиг хьаккхар кагирхой 1 разряд йолча Юдина Любас.

Къаьстта сакъердаме хилар I-гlа разрядаш йолаш болча кlаьнкашта юкъе хиннa спортивни къовсам. 105,35 балл а йолаш Халидов Саша котваьлар. Хlаьта шоллагlча моттиге ва Шишханов Билал. Цун 97,5 балл я.

Мастерала кандидаташта юкъе хьалхара моттиг хьаккхар 53,8 балл йолча Кондратов Сашас.

СУРТА ТlА: упражнени еш ва Шишханов Билал.

О. Сиеркалова сурт.

Тахани кхоанеи хурlда

20 декабрь

В. И. Ленина цlерагlара культура Цlа. 12.00 Хургволча тlехадоучи клуба заняти. 18.00. Халкъа культура университета занятн. Болх бергба «педагогически знаней» факультета. 20.00 кагархошта лаьрхlа искусствах йола кинолекторий. 19.30. Кагирхой салоlе сайре.

Химиков культура Цlа. 14.00. Берий утренник. Даха а дах боле а бу Ленина хийттача тайпара.

«Красный молот» завода культура Цlа. 10.30 Болх беш а вилабритай клуб, «Звездочка» аьй кинофильмах тойтаргья. 17.00 «Хьансарча мехка гlолла» кинофильм - лекци. 20.00 «Вежарий-кlарие дет чу» яха тематически сайре.

Н. К. Крупская цlерагlара культура Цlа. 18.00. «Сийлахьсоккхен гаргень» яхача кинигаш выставкаш юкхере беседа.

Просвещене болхлой Цlа. 18.00. «Школех вахари» фил устни журнал.

Пролетбата цlерагlара культура Цlа. 13.00. Саг йоаллерве - ихарен торжественни дв.

А. М. Горьке цlерагlара клуб. 10.00, «Сийга» яха клуб «Хьамсарча мехка гlолла» яха кинофильм хьокхаргда.

КИМ цlерагlара клуб. 20.00. кагирхой салоlа сайре.

21 декабрь

В. И. Ленина цlерагlара культура Цlа. 18.00. Болх беш а халкъа культура университета. «lалмаи атеизма» факультета заняти, 19.00. «Атеист» яхача клуба заняти. Тематически кинофильмаш хьокхаргда.

Химиков культура Цlа. 11.00. «Вай Даьхе» яхача цикла тlара киноутренник. 13.00. «Ладувгlа советски композиторий иллешка» яха духовой оркестра выступлени. 14.00. Къахьегамен тlемаи ветераний конференци. «Ленински мотт-тlаргашка гlолла» яха кинофильмаш хьокхаргда.

«Красный молот» завода культура Цlа. 11.00. «Денн малх хилба» яха утренник. 12.00. «Республика Шкид» яха кинофильм хьокхаргда. 14.00. Вахча дийнахь дена 170 шу дизаре хетаяь эрсий живописец К. П. Брюллевах йола беседа. 19.00. Механьтта института студентий салоlа сайре.

Н. К. Крупская цlерагlара культура Цlа. 18.00. «Общественни порядок лораяр — хlаране декхар» яхача темах сайре.

Просвещене болхлой Цlа. 11.00. «Тайп - тайпара оагlонаш» яха клуб. «Ю. Фучик — Чехословакие кьаман турпал» яха вечер. 18.00. Кьоначa поэтий клуб. Поэтессана Р. Ахматовайца вlашагlкхетар.

Пролетбата цlерагlара культура Цlа. Кьоначa пожарникий вlашагlкхетар.

ХАОТТАМ

Тахан республике гlоллен Грознен юкъ-юкъе морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, лостамаш хувцаш, гlийло, гlаьххьача боарамга кхоачаш хьекхаш мух а болаш ха хила а фегара температура 2 градус шелалгара 3 градус йовхалга кхоачаш Грозне 0 гаргга градус йолаш хила а тарлу. Дlахорча шин дена шин бусa кхаьна. юкъ-юкъе ихаш а хулаш, лоалаиа йоачан а йоацаш, къилбаселa малхбузехьара гlийло, гlаьххьача боарамга кхоачаш мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсашка 0 градусагара 5 градусага кхоачаш шийлен денашка 1—6 градус йlайхен хила а тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактора заместитель
А. А. МЯКИЕВ.

Ладувгlа, хьажа

РАДИО
20 декабрь

6.30 — «Юрта lуйре» (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — Передачий программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 8.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 8.50 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала). 9.00 — Москва. 15.10 — Ленинах дола дувцараш (гlалгlай меттала). 15.30 — «Новкъоста». Поккхагlа йолча классически лешa багlароша. (эрсий меттала). 15.50 — Ашараш. 16.00 — «Сона дукхабезача мехка» (эрсий меттала). 16.20 — Классически ашарий концерт. 17.00 — «Цlок» яха сатирически радиожурнал (нохчий меттала). 17.20 — «Кьоналл» (эрсий меттала). 18.00 — Вай индустриальни мохк» (нохчий меттала). 19.15 — Кхоы бара тlехье халкъа контролерша лоттабу къовсам. (эрсий меттала). 19.30 — Беламе иллей халкъара ашарийн концерт. 19.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ
20 декабрь

16.20 Передачий программа. 16.25 — Берешта «Саг из Иван Чижиков» яха художественни фильм. 17.55 — Дешаркошта «Карл Маркс» яха фильм. (нохчий меттала). 18.15 — Кинокикъбарохой клуб. «Армения доля яхи илли» 19.15 — Дунен халкъашта юкъера обозрени. 19.30 — Киножурнал. 19.40 — Шорея дерош. 20.10 — «Чекистаин» яха кинофестиваль «Майкон» яха художественни фильм. 21.20 — Передачий программа. 21.30 — Советски литературай искусствах мастереш. «Шолохов» яха фильм.

РАДИО
21 декабрь

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.20 — Хоамаш. 7.30 — Передачий программен музыкальни антракти. 7.40 — Москва. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — «Шоана дукхаезача ашарий концерт. 9.00 — Москва. 15.15 — Передачий программа. 15.20 — «Тийрка талгlеш» (нохчий меттала). 15.40 — «Велакъажар» эрсий меттала. 16.00 — Москва. 16.30 — «Литературни Нохч - Гlалгlайче» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 17.00 — Энергетикашта доле концерт. 17.30 — Вай индустриальни мохк (гlалгlай меттала). 17.45 — Ашараш. 18.00 — «Кьонахи» (гlалгlай меттала). 18.30 — Нохчийчуй шун письмой дола концерт.

ТЕЛЕВИДЕНИ
21 декабрь

13.15 — Передачий программа. 13.20 — «Зорька» (гlалгlай меттала). 13.45 — Берешта «Малх сона Мухтар» яха художественни фильм. 15.10 — Хlинзара хангара саг «Кагирхой программа. 16.00 — Фигурни солалош хахкра дунен халкъашта юкъера турнир (кхалник). Ленина цlерагlа йолча Центральни стадионера спортан Дашрoкера ю передача. 19.00 — «Чекистан» яха художественни фильм. Хьалхара серия. 20.10 — Шоана берош. 20.30 — «Чекистан» яха кинофестиваль «Вина Дена» яха художественни фильм. Шоллагlа серия. 21.30 — Передачий программа. 21.40 — «Монреаль. ЭКСПО-67» яха документальни фильм.

АПТЕКЕ ШИЙЛА Я

Массаннай а lаь дийнош мена хила еза ха а хlаьхарьар. Цхьабекъда Грозненски района Алхан-Юртарча № 27 йолча аптеке хиннача цу юрта наькъаньевь а дахча кlарг а дий-хьогl оргда. Салла шийла а ду чу.

Дукха нах кул аптеке хlара вахна, царех дукхагlбарен могаш боацаш ба. Лоро шоашта язьяча рецептах молхаш эца бахка ала гарре эга а беш латташ кул.

«Шийла хlанай укх чу», — аьле хааттача ала хlама доацаш ю аптека заведующи Н. Ф. Селичева. Цхьабекъда, цу гlулакха бехке из а доацаш латтак ша из.

Хlана аьнча шийн хацназья доагор lалашде сарпагlьялеанар из. Цхьаннахьара а машина кораншар цунна дахча хатlаде. Новкъостал до аьнна цо дехар дича из йош дукха теркалдадзар индустроуправлене управляюще заместитела лов. Курмоирсваса вахдалада лов. Агафоноваст. Уж йlайлача багlа, шоашта шийла ца хилча кхьенне сагота а бац. Бакъда цу гlулакха сагота йар малая ла лов Алхан-Юрта белачарна.

Я. ИМАЕВИЧ.

ИШТТА ДОАККХ СИЙ

Гаргагlеот пятилетка юкхера шу, гьняа из доахача къахьегама толамий итогаш е еза ха. Цулухьа чlоагlа айлуш доагlа чахха хьинар.

Назранерча мельзавода гонаш 15 предприятена юкъе хьалхара моттиг хьеккхай. Царна юкъе карара кара тела КПСС райкомем райисполкомен Шl байрахх а мельзавода болхлошка, хlаьта пятилетка чаккъаьлалца из дlа а хеца чlоагlо а хьй оал.

Тешаме за цаь йош. Пятилетка программа цхьаькха пункт йисал кхоачаш ца ен. Масала, аlазахача кхаь шерен 10 беттен планах арахеца лезаш дар 18.800 тонн лаккерча сорта хьоар. Араийнад 19.445 тонн. Цу юкъа 22.759 азар сем маьха валони продукци яла езаш оф завод Даьхенна. Арахийнай дукха дукхагlа продукци. Продукнега дlабоза вах баьтlачуа цхьа кепиг сообразийтабац.

Бедитонаше доархl укхаьа укх шерара юкхера квартал. Цулухьа айлуш йоагlа къахьегама овсарле. хlара минот лоаохl язье яьночча бригадана. Ноябре хьалхара вигтиг хьеккхар хьадкlех йина йоаккхача Халухоев Ахьмада бригада коллективо. Цу бетта 145.7 тонн зиккагlа долча сорта ниык хlаахьийтар цао Къилбаседе бахача вахд (цига дlаухийт из дуккхагlа долча залькьет цергашта зетlа дарбане я йоах). Из я планах йоагlачуа 32.7 тонна дукхагlа, е 124.5 процент. Кlа оалхьарашта юкъе белгалвьаьнай Галаев Абузиа технологически цехера бригада.

Къахьегамо, кхье, творчески къахьегийт къахьегама овсарле дакхьевейола, кулг дуккагlа мукъа а лолаш бодх санагlа бураргбола цетелаш, приемаш дех уйла е lеша ала. Уж укхаза шортта ба. Царна юкъе хоаставе лов коммунист, завода къаьнa болхло. хlаьз кергтера механик Ауппсв Муса. Салктени болаш. кулга говза саг ва из. Хьалха санна цу дlалолаш цо заводна хоабалла пайда луш йола рационализашаи ца луш а. ше из балха юкъе ца хьеш а. Укх шера цо еннаьарех белгалдаь цац заводе ер рационализаций.

Хьалхагlа вальцева станокаш тlара жаьваш хьайохахаш гоц етташ 1,5 сахьат или сахьат денкхар болхлошка. Дукха ха дlайойр. Цу тlа хlара шн да массала дала цхьаьза е езаш операце а ва йий

из сада хоачалу кlа еххаш шовйла кхестам вlашагlа хьеккаду вальцаш. Цхьаду уж йоккла я цар сухал, шишта 900—1000 го боакх.

Ишта говзаш етташ кулгаш тlара цlена дичараш а воахаш уж хьо ва ялча кхи ше тlама хаа аьшна лаьрхlа дар завоце. Хlаьта кезачоа хlама ца кородоагlаш дукха моттигаш иича яйслу. Цу гlуланта уйла ена Муса а вар.

Цхьаа дийнахь уж вальцаш хьайовхаш хьоша а хьаьна боахбеца болхлошта хlатlа а дика, цхьа шийн тайнара прибор дlахьекхар Мусас.

— Хьажаа, укханца шишта хьа ишшта йоаккхалу.

Вlалла дац тlаьхайта ца бехаш хьахьлар шиив. Болхлой бlаргаш сийрда дахьар. Цу хана зеаз шишаш хьайохаре (съемник) дьакха цlи а укхаз зелаш а Мусай прибор. Шера 4177 сом пайда лу цо завона. Аз саьльта лоаньлй цу операцега дlайохаш йоха ха.

Иштта творчески уйла еш, валла чоалкане хилларах е аьнна хlама хьаеш, куаг-говзал йолаш ба сваршик Аушев Аюп, слесарь Тенаев Мурад, кхьбараш. Кхыча предприятешкара заказаш а укийт цаога.

Уйла ерапа дlадоладаь дика хlама, цар уйла хьалзаш. царна кхь дlахьеха хоргадаш ба укхазара специалисташ.

Болхлой квалификаци лакхъеш занятеш хул коллективе бетта цхьа. Цига докладаш, беседаш ю завода кулгалхоша, кхьболча шоай балхах дика кхетача специалисташа. хьаахье лелаевата. Шоай профессе, балха къайле зlайоалийт болхлошка Хlаьта хоаш ма дай сага ше дош дола хlама лукхагlа. кlоаргагlа шеп ха беркат дукхагlа доалнаrа.

Иштта я мельзавода коллектива пятилетка план кхоачашьеча бе ехха берттера чолаш. Хоаш делаю цар уж. Цулухьа я кага хьаллара моттиг, Шl байрахь.

М. ЗАНГИЕВ

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гlа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоххача секретара — 3-34-38; партийни вахаре культурай, промышленностен отделий — 3-42-30; Юрта боахамий письмой отделий — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/34.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/34.

СФ05256. Заказ № 5574.